

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Міністерство
молоді та спорту
України

MINISTRY OF
FOREIGN AFFAIRS
OF DENMARK
Danida

У РАМКАХ ПРОГРАМИ

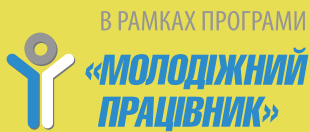
«МОЛОДІЖНИЙ
ПРАЦІВНИК»

КИЇВ 2018

**ПОСІБНИК УЧАСНИКА/ЦІ
НАВЧАЛЬНОГО СЕМІНАРУ**

**МОЛОДІЖНА
ПОЛІТИКА В ОБ'ЄДНАНИХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАДАХ**

ЗМІСТ

ВСТУП	6
МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ	7
Молодіжна робота та молодіжна політика	8
Молодіжна політика в умовах децентралізації.	
Реформування молодіжної політики	10
Участь молоді. Форми участі	15
Зразки ефективної молодіжної роботи на локальному та регіональному рівнях	19
ІНСТРУМЕНТИ АНАЛІЗУ, ПЛАНУВАННЯ, РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ОЦІНКИ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА РІВНІ ГРОМАДИ	25
Модель мобілізації громади навколо молодіжних питань	26
Мапування громади	30
Створення мапи стейкхолдерів	32
Аналіз проблем у молодіжній політиці на локальному рівні	34
Залучення додаткових ресурсів у молодіжну політику	34
НОРМАТИВНА БАЗА У СФЕРІ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ	41
КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ ТА ЛІТЕРАТУРА	61
ГЛОСАРІЙ	64
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	71
ДОДАТОК	72

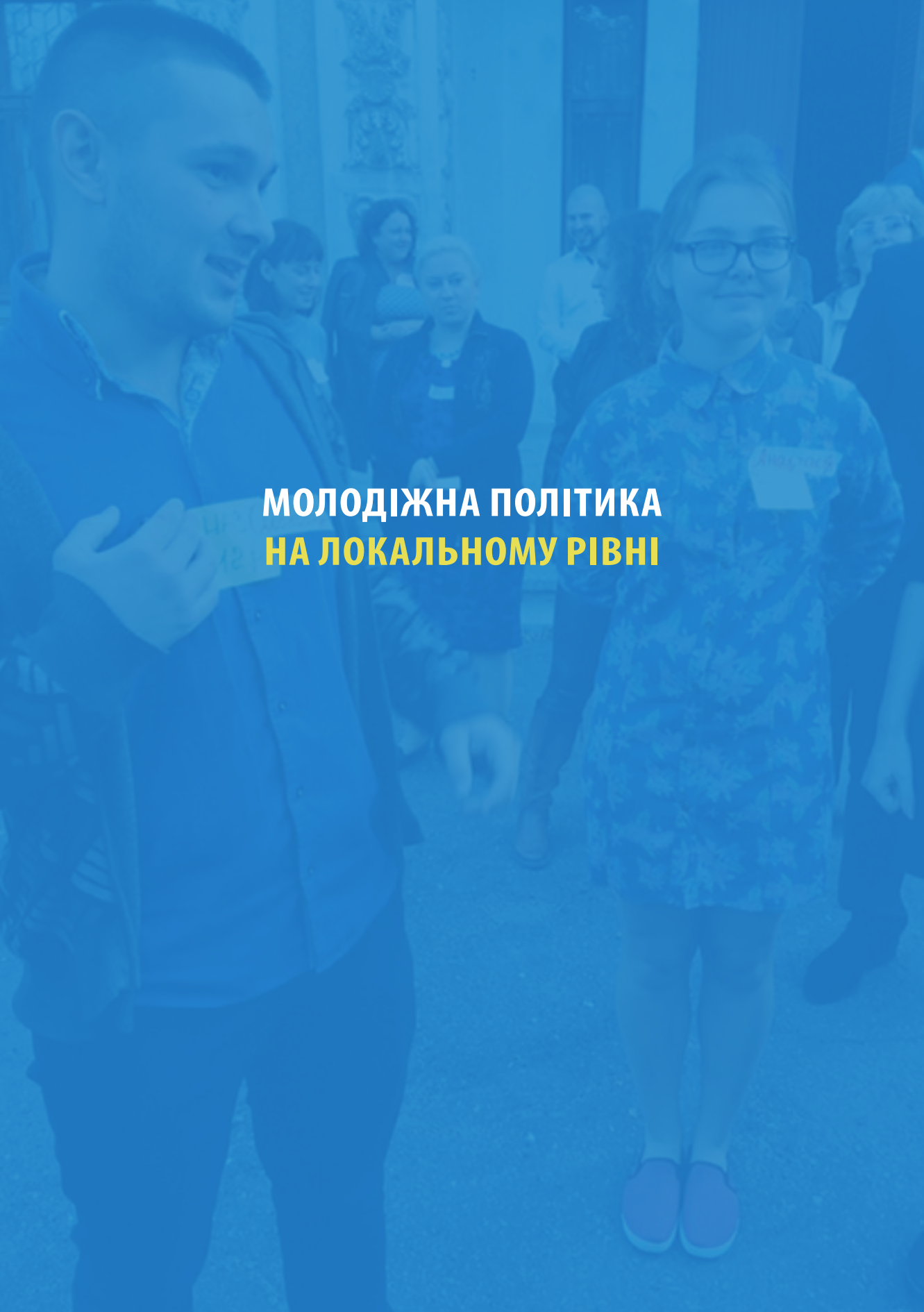
ВСТУП

Цей посібник розроблено в рамках програми «Молодіжний працівник» [14], яка була започаткована у 2014 році Міністерством молоді та спорту України, Державним інститутом сімейної та молодіжної політики та Програмою розвитку ООН в Україні. Ця навчальна програма передбачає підвищення кваліфікації спеціалістів, що працюють з молоддю та формують молодіжну політику на регіональному і локальному рівні. Відмінною особливістю програми є обов'язкова умова тренінгів – спільна участь у них працівників бюджетної сфери (школи, будинки культури, бібліотеки, дитячо-юнацькі спортивні школи, будинки дитячої творчості, клуби за інтересами тощо), представників органів влади та місцевого самоврядування, а також молоді та представників громадського сектору (громадські організації, волонтерські рухи, просто активні громадяни). Спільне навчання сприяє встановленню довіри і налагодженню співпраці, що своєю чергою покращує молодіжну роботу в громадах. Більше про програму тут: <http://youth-worker.org.ua>.

За 4 роки реалізації програми «Молодіжний працівник» навчання пройшли понад 1400 учасників, у різних регіонах країни підготовлено команду тренерів, що спроможні проводити навчання на високому професійному рівні та збільшити охоплення аудиторії. Водночас базові тренінги, проведені у 2017 році, показали одну важливу особливість роботи з представниками об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Перш за все, тренери майже в усіх регіонах стикнулися з проблемою залучення учасників із новоутворених ОТГ. Люди, які працюють з молоддю, зацікавлені в програмі, але для багатьох є проблемою залишити роботу і родину на три дні заради навчання: у більшості випадків така людина в селищній раді одна і на неї покладено багато обов'язків; те саме стосується і працівників бюджетних установ. З іншого боку, ті учасники від ОТГ, які пройшли програму, майже одногосно заявляли, що саме для ОТГ така інформація і знання є вкрай необхідними. Друга думка, яку висловлювали більшість учасників, звучала приблизно так: «От якби на цьому тренінгу я була не одна (один), а ще і наших керівників залучити – хоча б на один день». І дійсно, одна людина, що пройшла навчання, від громади – це дуже малий рушій змін. Саме тому виникла ідея створення одноденного ознайомчого семінару спеціально для ОТГ, який має проводитися максимально наближено до потреб конкретної громади і дозволить зібрати більшу кількість людей, тож його ефективність значно зросте. Це не виключає необхідності подальшого навчання в рамках програми людей, які безпосередньо працюють з молоддю, адже семінар має інформаційну спрямованість. Навпаки, розробники курсу сподіваються на збільшення бажаних саме від ОТГ пройти в подальшому триденний базовий тренінг та спеціалізовані тренінги.

Тож, підсумовуючи, можна сказати, що метою одноденного семінару є підвищення рівня поінформованості осіб, залучених до молодіжної політики на рівні ОТГ, задля зростання ефективності молодіжної роботи на локальному рівні.

Цей посібник містить базову інформацію та практичні інструменти щодо організації молодіжної роботи в громаді.

**МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА
НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ**

МОЛОДІЖНА РОБОТА ТА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА

ЩО ТАКЕ МОЛОДІЖНА РОБОТА?¹

Термін «молодіжна робота» не має певного усталеного визначення. Кожна держава має своє уявлення про молодіжну роботу, яке залежить від історичного підґрунтя та загальної законодавчо-інституційної системи.

Згідно з визначенням, яке надає Рада Європи, молодіжна робота – сукупність заходів, що проводяться з молоддю та для молоді в соціальній, освітній, культурній або політичній сферах. Основною метою молодіжної роботи є надання молодим людям можливостей формувати своє майбутнє. Згідно з Резолюцією про молодіжну роботу Ради Європи, узагальнено можна сказати, що молодіжна робота базується на неформальній та інформальній освіті, проводиться поза межами формальної освіти, організовується силами молоді та спеціалістами з молодіжної роботи. Молодіжна робота також усе більше охоплює спорт та послуги для молоді. Загальними цілями молодіжної роботи є інтеграція та залучення молоді до суспільства. Вона також може спрямовуватися на особистий та соціальний розвиток, зміцнення інтелектуального потенціалу, самостійності та незалежності. У деяких країнах молодіжна робота регулюється законом і здійснюється державними службовцями, зокрема на місцевому рівні. Сьогодні все більше загострюється глобальна проблема адекватно забезпечувати на державному рівні доступ до освіти та ринку праці. Це означає, що молодіжна робота дедалі більше займається питаннями, що стосуються безробіття, прогалин в освіті, маргіналізації та соціального відторгнення. Молодіжна робота все частіше накладається на сферу соціальних послуг, які раніше були відповідальністю системи державного соціального забезпечення.

Отже, нині молодіжна робота включає діяльність із таких питань, як освіта, зайнятість, мобільність, житло, кримінальне правосуддя й охорона здоров'я, окрім традиційних сфер молодіжної політики, культурної діяльності, відпочинку та спорту. Молодіжна робота все частіше спрямовується на певні групи молоді, такі як малозабезпечена молодь у соціально незахищених районах або молодь-іммігранти, включаючи біженців та шукачів притулку.

У різних країнах зміст і цілі молодіжної роботи та вікові рамки молоді доволі різні (табл. 1).

¹ Цей розділ сформовано на основі матеріалів, викладених у таких джерелах: «Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи» (2016 р.), [13]; «Посібник для тренерів за програмою базового тренінгу «Молодіжний працівник», програма «Молодіжний працівники» (2017); «Учебник по работе с молодежью», Эстонское бюро программы «Молодежь Европы», Фонд «Archimedes» (2013).

Таблиця 1

ДЕРЖАВА	ЗМІСТ	МЕТА	ВІКОВА ГРУПА
Норвегія	Пропозиції щодо можливостей проведення вільного часу та індивідуального розвитку молоді через участь та соціальне включення	Промоція цінностей участі та демократії, попередження соціального виключення	< 26
Естонія	Створення умов для всебічного розвитку особистості, що дозволяє молоді з доброї волі діяти поза рамками родини, освіти та роботи	Створення передумов та підтримка молоді як членів суспільства	7–26
Німеччина	Створення можливостей для підтримки розвитку і самовираження молоді з огляду на її інтереси, соціальну відповідальність та залучення	Соціальний та індивідуальний розвиток, заснований на концепціях самореалізації, участі та інтеграції	14–27
Нідерланди	Послуги, що підтримують молодь	Соціальне залучення та участь у суспільному житті	< 23
Ірландія	Керований освітній процес, що підтримує індивідуальний та соціальний розвиток молоді через участь. Діяльність, що доповнює формальну освіту (переважно через неурядові організації)	Соціальний та індивідуальний розвиток молоді	10–25
Греція	Послуги освіти та відпочинок, що підтримують перехід молодих людей у доросле життя	Соціальний та індивідуальний розвиток молоді	< 30

В Україні термін «молодіжна робота» поки що не закріплений на законодавчому рівні. Проект Закону «Про молодь» (реєстраційний номер 3621 від 10.12.2015 р.) пропонує таке визначення: «молодіжна робота – діяльність молодіжних працівників, громадських об'єднань і благодійних організацій з реалізації заходів молодіжної політики, що проводиться разом із молоддю та орієнтована на її всебічний розвиток» [15].

Для чого існує молодіжна робота? Діапазон тем, які вона охоплює, настільки ж різноманітний, як і типи людей та організацій, залучених до неї. Політична діяльність, вулична робота, спортивні заходи, соціальне підприємництво та проведення дозвілля – все це можна називати молодіжною роботою.

У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ МОЛОДІЖНА РОБОТА :

- дає можливість молодим людям робити те, що вони хочуть робити (індивідуально чи в групах);
- дає можливості молодим людям для розвитку їх самостійності та автономії;
- створює можливості для здорового та змістовного дозвілля й відпочинку;
- допомагає молодим людям взаємодіяти з владою та політиками;
- створює можливості залучення молодих людей до неформальної освіти, що сприяє розвитку їх компетенцій;
- розширює можливості молодих людей змінювати ситуації, які, на їх думку, мають бути змінені в їх безпосередньому оточенні чи у суспільстві в цілому.

НАЦІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ

МІНМОЛОДЬСПОРТ

- » Нормативно-правове забезпечення
- » Формування стратегії розвитку та пріоритетних напрямів молодіжної політики, зокрема виховання свідомої та відповідальної молоді (формування національної ідеї)
- » Забезпечення підвищення кваліфікації молодіжних працівників
- » Методична підтримка, зокрема з урахуванням міжнародного досвіду та найкращих практик
- » Фінансування або сприяння у залученні фінансових коштів на реалізацію програм, проектів, конкурсів тощо.

РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ

СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ З ПИТАНЬ МОЛОДІ ОДА

ЦЕНТРИ ЗАЙНЯТОСТІ

ЗАКЛАДИ ОСВІТИ

ДЕРЖАВНІ, КОМУНАЛЬНІ УСТАНОВИ ТА ЦЕНТРИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ТА МІЖНАРОДНІ ФОНДИ

СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНИЙ БІЗНЕС

ЗАКЛАДИ КУЛЬТУРИ, СПОРТУ, ДОЗВІЛЛЯ

МОЛОДІЖНІ ТА ДИТЯЧІ ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ / ЛІДЕРИ / АКТИВІСТИ

МІЖСЕКТОРАЛЬНИЙ КООРДИНАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ

Малюнок 1. Модель реалізації молодіжної політики на рівні міської / селищної / сільської ОТГ

МІЖ УСІМА ЗАЦІКАВЛЕНИМИ СТОРОНАМИ

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ. РЕФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Починаючи з 2014 року, уряд у партнерстві з громадськістю розробляє і впроваджує комплекс заходів щодо реформування молодіжної сфери. Головною метою цих реформ є створення умов, за яких молодь не мала би бажання полишати свої громади, а могла б реалізувати свій інтелектуальний, творчий та соціальний потенціал за місцем проживання. Досягти цієї мети можливо за умови виконання трьох основних стратегічних завдань: 1) опрацювання концепції реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації; 2) розробка методології формування єдиного молодіжного простору, що сприятиме поширенню кращих практик, які існують у різних громадах і за кордоном; 3) побудова моделі функціонування округу, в якій молодіжна політика займатиме центральну позицію. З огляду на те, що одним із основних завдань процесу децентралізації є формування комфортного середовища для життя мешканців територіальних громад², урядом визначено основні напрями реалізації молодіжної політики на рівні ОТГ:

- кадрове забезпечення (навчання фахівців і молодіжних працівників);
- належне фінансування молодіжної роботи;
- розвиток молодіжної інфраструктури (зокрема, багатофункціональних молодіжних центрів);
- залучення молоді до процесу розроблення, ухвалення рішень та контролю за їх виконанням.

Ефективність молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації значною мірою залежить від єдності та координованості дій виконавчої влади, місцевого самоврядування і молодіжного представництва.

Міністерством молоді та спорту разом із представниками державного та громадського секторів, місцевого самоврядування, експертами, молодіжними лідерами розроблено модель реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації, яка була схвалена на засіданні колегії відомства 21 грудня 2017 року та рекомендована до впровадження. Ця модель формує новий підхід – від «роботи з молоддю» до «молодіжної участі», ґрунтується на міжсекторальній взаємодії і враховує територіальні особливості молодіжної роботи відповідно до конкретних потреб молоді (див. мал. 1)³.

² «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», розпорядження КМУ від 01.04.2014 р. № 333 [3].

³ Щорічна доповідь Президентів України, Верховні Раді України, Кабінету Міністрів України про стан молоді «Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації» (2016 р.) [19].

Отже, на НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію молодіжної політики, є Міністерство молоді та спорту, яке в умовах децентралізації має виконувати такі функції:

- нормативно-правове забезпечення;
- формування стратегії розвитку та пріоритетних напрямів молодіжної політики;
- забезпечення підвищення кваліфікації молодіжних працівників;
- методична підтримка з урахуванням міжнародного досвіду та кращих практик;
- фінансування або сприяння в залученні фінансових коштів на реалізацію програм, проектів тощо.

РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ має відповідати за реалізацію молодіжної політики в рамках підходів, запропонованих на національному рівні, зокрема в межах Державної програми «Молодь України» [20]. На своєму рівні також можуть бути розроблені та ухвалені регіональні програми, орієнтовані на потреби молоді з урахуванням місцевих особливостей.

МІСЦЕВИЙ РІВЕНЬ характеризується тим, що децентралізація передбачає збільшення відповідальності на місцях, перегляд можливостей для реалізації молодіжної політики на місцевому рівні, відповідно до функцій основних гравців.

Водночас рішення щодо конкретних форм реалізації молодіжної політики на рівні громади приймає сама громада, з огляду на наявні можливості та стратегічне бачення.

ДОРОЖНЯ КАРТА РЕФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ СФЕРИ [4] розробляється Міністерством молоді та спорту спільно з громадськими організаціями, діяльність яких зосереджена навколо Реанімаційного пакету реформ (група з реформування молодіжної політики).

Метою реформи є розбудова громадянського суспільства за активної участі молоді, підвищення до середньоєвропейського рівня залученості молоді до активного громадського життя.

ЗАВДАННЯ РЕФОРМИ:

1. Підвищення мобільності молоді (понад 50% молоді відвідують інші регіони України та країни ЄС).
2. Упровадження європейських норм і стандартів у молодіжній політиці.
3. Створення нових інструментів громадянської освіти.
4. Розвиток національних і місцевих ініціатив молоді.

НОВИЙ РЕФОРМАТОРСЬКИЙ ЗАКОН «ПРО МОЛОДЬ» має містити положення щодо:

- забезпечення прав молоді;
- розробки рішень щодо молоді лише за її безпосередньої участі (жодних рішень про молодь без молоді);
- імплементації Європейської хартії про участь молоді в місцевому та регіональному житті;
- молодіжних центрів як центрів громадянської освіти;
- європейських засад формування державної молодіжної політики.

ІНСТРУМЕНТИ РЕФОРМИ:

ІНСТРУМЕНТ № 1. ПРОГРАМА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО (ГРОМАДЯНСЬКОГО) ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА 2016–2020 РОКИ:

- Національно-патріотичне виховання через громадянську освіту.
- Табори та вишколи молоді.
- Розвиток ігрових військово-патріотичних форм, зокрема гри «Джура».

ІНСТРУМЕНТ № 2. ПРОГРАМА «МОЛОДЬ УКРАЇНИ НА 2016–2020 РОКИ»:

- Якісна освіта: національний знак якості для молодіжних центрів, закон про визнання неформальної освіти, програма «Молодіжний працівник».
- Гідна робота: профорієнтаційний портал «Моя кар'єра», національна волонтерська служба, стандартизація роботи молодіжних центрів праці.
- Здорова молодь: платформа «Спортифай», підтримка неформальних молодіжних спортивних рухів, формування мережі літніх наметових таборів, профілактика небезпечних хвороб.
- Національно-патріотичне виховання.
- Підтримка вразливих груп молоді.
- Доступне житло.

ІНСТРУМЕНТ № 3. МІЖНАРОДНА МОЛОДІЖНА СПІВПРАЦЯ:

- Двосторонні молодіжні ради обміну.
- Відкриття та започаткування нових проектів і можливостей для молоді.
- Залучення донорських коштів у розвиток молодіжної політики.

ІНСТРУМЕНТ № 4. ПРОЗОРИСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ:

- Нова ефективна модель – фонд підтримки молодіжних ініціатив.
- Нова система премій КМУ для молоді.

- Гранти Президента для інституційного розвитку Всеукраїнських молодіжних та дитячих громадських організацій.
- Надійне партнерство держави з громадськими організаціями через конкурс грантів.

ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДО 2020-ГО РОКУ:

- 100 регіональних молодіжних центрів, що мають національний знак якості.
- 50 наметових полів для проведення таборів.
- 4000 навчених кваліфікованих молодіжних працівників.
- 50 тис. молодих людей, які пройшли профорієнтаційний тест.
- Щорічне соціологічне дослідження стану молоді.

Надана Дорожня карта реформування не є сталим і фіксованим документом. Виконання деяких пунктів карти стало стимулом для обговорення подальших кроків, а за деякими змінилася ситуація в державі, що потребує відповідної реакції. Саме тому нині йде процес обговорення щодо внесення змін у цей документ⁴.

УЧАСТЬ МОЛОДІ. ФОРМИ УЧАСТІ

ЧОМУ УЧАСТЬ МОЛОДІ⁵ В СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ Є НАСТІЛЬКИ ВАЖЛИВОЮ?

Для формування обґрунтованої молодіжної політики визначально значущою є якість інформації, на якій ця політика будується (на рівні як держави, так і громади). Соціологічне дослідження «Молодь України – 2017» [18], яке було проведене на замовлення Міністерства молоді та спорту України, показало, що опитана молодь переважно «дещо знає» про реформу децентралізації (42,7%), а взагалі «нічого не знає» 13,6%. На запитання «Чи відчуваєте ви будь-які зміни для молоді, що відбуваються після об'єднання громад?» 46,6% респондентів відповіли, що не відчувають жодних змін, ще 40,7% не змогли відповісти впевнено (відповідь «важко відповісти»). На запитання «Чи готові ви особисто брати активну участь у процесі розбудови та розвитку Вашої ОТГ?» лише 37,0% відповіли «так» або «скоріше так, ніж ні». Більше половини опитаних молодих людей вважає, що місцева влада не враховує думку молоді при ухваленні рішень (57,3%). І в той же час 52,3% молодих людей готові долучатися до громадських ініціатив своєї громади. Тобто, дослідження виявило наявну проблему, що пов'язана з участю молоді. Саме тому питання участі молоді є критично важливим саме зараз.

⁴ Ознайомитись і подати свої пропозиції до проекту нової Дорожньої карти реформування молодіжної сфери можна на сайті Міністерства молоді та спорту України.

⁵ Матеріали щодо участі молоді взято з публікації «Скажи своє слово: Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті» [12] (Молодіжний Департамент Ради Європи, 2015 рік.)

ЩО МИ РОЗУМІЄМО ПІД УЧАСТЮ МОЛОДІ?

Європейська Хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні⁶ виходить з того, що активна участь молодих людей у процесі ухвалення рішень і діяльності на місцевому і регіональному рівнях має важливе значення, якщо ми дійсно маємо намір побудувати більш демократичне, солідарне і процвітаюче суспільство.

Участь у демократичному житті будь-якого співтовариства не зводиться до голосування або висунення своєї кандидатури на виборах, хоча і це вельми важливо. Участь у житті суспільства й активна громадянська позиція передбачають наявність прав, засобів, простору та можливостей, а де необхідно – і підтримку для участі у процесі ухвалення рішень і впливу на цей процес, а також участі в будь-яких формах діяльності з метою побудови кращого суспільства.

Подане визначення виходить за рамки вузького розуміння участі молоді як лише політичної діяльності або вступу до молодіжних рад. Воно підкреслює той факт, що брати участь – це справляти вплив та відповідати за рішення, дії, що визначають життя молодих людей або просто є важливими для них. Тому на практиці це могло б означати не тільки голосування на виборах до місцевих органів влади, а й створення молодіжної організації або інтернет-форуму, до кола завдань яких увійшов би, наприклад, пошук шляхів творчого проведення дозвілля або обміну інформацією, що стосується хобі та інтересів. Визначене Хартією поняття участі також свідчить про зміну підходу до молодих людей та до залучення молоді до громадського життя. Молодь не розглядається як група, яка потребує захисту та допомоги, або як жертва (проблемний підхід). Молодь також не розглядається як об'єкт втручання дорослих, оскільки дорослі вважають, що вони ліпше знають, що краще для молодих людей. Згідно з новим підходом, під поняттям «молодь» розуміють активних учасників життя суспільства чи організацій, партнерів із великим потенціалом, сповнених сил і талантів. Молоді люди повинні бути учасниками, які мають можливість заявити про свої потреби та шукають способи задовольнити їх. Тому саме молодь повинна вирішувати проблеми, які безпосередньо її стосуються, а інші учасники повинні підтримувати їх, а не вказувати, що необхідно робити.

Участь молоді можна також розглядати як форму партнерства між нею та дорослими. Партнерство передбачає спільну працю, коли необхідно прислухатися до голосу кожного й докладно розглядати усі пропозиції. На практиці це означає, що цілі, прагнення, обов'язки, рішення тощо разом обговорюються і схвалюються, при цьому і молоді люди, і дорослі знають точно:

- куди вони прямують;
- що від них очікують;
- на що вони очікують від інших;
- як вони збираються це зробити;
- яку підтримку вони отримують та з якого джерела.

Перевага партнерства між молоддю та дорослими полягає в тому, що воно приносить взаємну користь від застосування як вмінь і талантів молодих людей, так і досвіду та знань дорослих.

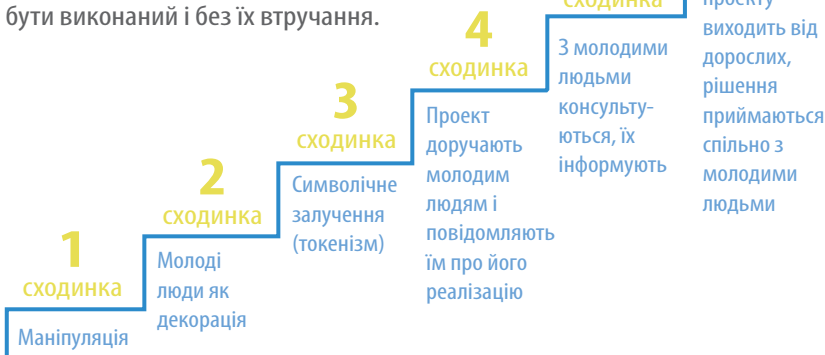
⁶ Переглянута Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні (Прийнята Конгресом місцевих та регіональних влад Ради Європи 21.03.2003 р.) [21].

Недостатньо просто сказати, що молоді люди беруть чи не беруть участь. Існують різні рівні залучення молоді до громадського життя. Усе залежить від місцевої ситуації, ресурсів, потреб та досвіду. Роджер Харт⁷ пропонує модель «Сходинок дитячої участі», яка ілюструє різні рівні участі дітей та молодих людей у проектах, організаціях або спільнотах [22]:

СХОДИНКА 8: СПІЛЬНЕ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ. Проекти чи ідеї пропонуються молодими людьми, яких дорослі запрошують для участі у процесі ухвалення рішення як партнерів.

СХОДИНКА 7: ПРОЕКТОМ КЕРУЮТЬ МОЛОДІ ЛЮДИ. Проектами керують молоді люди, можуть запрошуватися дорослі, щоб забезпечити необхідну підтримку, але проект може бути виконаний і без їх втручання.

СХОДИНКА 6: ІНІЦІАТИВА ПРОЕКТУ ВИХОДИТЬ ВІД ДОРΟΣЛИХ, РІШЕННЯ ПРИЙМАЮТЬСЯ СПІЛЬНО З МОЛОДИМИ ЛЮДЬМИ. Ініціатива проекту виходить від дорослих, але молоді люди запрошуються як рівнозначні партнери, аби разом з дорослими приймати рішення й розподіляти обов'язки з їх виконання.

СХОДИНКА 5: З МОЛОДИМИ ЛЮДЬМИ КОНСУЛЬТУЮТЬСЯ, ЇХ ІНФОРМУЮТЬ. Дорослі керують проектами, молоді люди висловлюють поради та пропозиції, а їх інформують про те, як такі пропозиції сприяють прийняттю остаточних рішень і досягненню мети.

СХОДИНКА 4: ПРОЕКТ ДОРУЧАЮТЬ МОЛОДИМ ЛЮДЬМ І ПОВІДОМЛЯЮТЬ ЇМ ПРО ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЮ. Проектом керують дорослі, молодих людей запрошують виконати ролі або завдання в межах проекту, і вони обізнані про те, який вплив вони насправді справляють у проекті.

СХОДИНКА 3: СИМВОЛІЧНЕ ЗАЛУЧЕННЯ (ТОКЕНІЗМ). Ролі в межах проекту розподіляють між молодим людьми, але вони ніяк не впливають на прийняття рішень. Створюється помилкове враження (навмисно чи ні), що молоді люди беруть участь, але фактично вони не мають можливості обирати, що їм робити та як.

⁷ Hart, Roger A.: "Children's Participation: From tokenism to citizenship". UNICEF International Child Development Centre (now Innocenti Research Centre): Florence, 1999

СХОДИНКА 2: МОЛОДІ ЛЮДИ ЯК ДЕКОРАЦІЯ. Молодь бере участь у проекті як група, що має менші права. Вона не грає ніякої вагомості ролі, окрім формальної присутності. Водночас, як це буває з декоруванням, молодь висувають на перший план у проекті чи організації, щоб її було помітно ззовні.

СХОДИНКА 1: МАНІПУЛЯЦІЯ. Молодих людей запрошують взяти участь у проекті, але вони ніяк не впливають на прийняття рішення та його кінцевий результат. Фактично їх присутність потрібна для досягнення інших цілей, наприклад для перемоги на виборах у місцеві органи влади, для формування позитивної репутації установи або для отримання додаткових грошових коштів від установ, що підтримують участь молоді.

Не варто сприймати буквально, що ця модель є ієрархію рівнів участі молоді і що необхідно досягти найвищих сходинок у будь-який спосіб. Важливо пам'ятати, що рівень залучення молодих людей до громадського життя залежить від контексту, від того, чого необхідно досягти, від наявного досвіду тощо. Іноді досить важко точно визначити рівень участі у проекті внаслідок того, що між ними немає чітких розмежувань або через складність деяких проектів. Крім того, з часом рівні участі можуть змінюватися.

ФОРМИ УЧАСТІ МОЛОДІ

Політичні – голосування, балотування на виборах, участь у виборах як член комісії або спостерігач, членство в політичних партіях або в інших політичних об'єднаннях.

Консультативні та дорадчі – участь у громадських радах, молодіжних радах, молодіжних парламентах, форумах, робочих групах, комісіях, нарадах, громадських слуханнях тощо.

Громадські – членство в громадських організаціях та неформальних групах, волонтеріат, громадська робота, локальний активізм, створення мереж та коаліцій.

Електронні – петиції, збір та підпис звернень, участь в обговоренні та редагуванні документів, моніторинг даних, інформаційні кампанії.

Універсальні – демонстрації, пікети, марші, збір підписів, адвокаційні кампанії, інформаційні запити та звернення тощо.

Як бачимо, навіть на локальному рівні участь молоді може надати ресурс для розвитку громади в цілому.

ЗРАЗКИ ЕФЕКТИВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ НА ЛОКАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

Закономірним є факт, що кожне наступне покоління у темпах особистісного та загального соціального розвитку в рази випереджує попереднє. Формування спроможностей молоді зумовлене притаманними цій віковій групі особливостями, серед яких активна життєва позиція, високий попит на освіту, підвищений ступінь мобільності щодо змін місця роботи, перекваліфікації, освоєння нових видів і сфер діяльності. Сучасні тенденції міграційного руху молодого населення України з орієнтацією на високорозвинені регіони та іноземні країни ставлять перед громадами першочергові завдання – створення умов для особистісного становлення, соціальної активності та зайнятості молодих осіб, щоб вони залишалися мешкати та працювати у громаді, беручи активну участь у її розбудові й розвитку.

Це потребує певних змін у молодіжній інфраструктурі та впровадження нових форм роботи. Станом на кінець 2016 р. практично в кожній області переважно у сталому впровадженні або на етапах практичної апробації (експериментальної розробки) перебували інноваційні форми молодіжної роботи, оцінювані експертами як такі, що доцільно розвивати й поширювати надалі. Це особливо важливо за нинішніх умов децентралізації, коли частина ОТГ ще не мають багаторічного досвіду реалізації власної молодіжної політики.

ОДНІЮ З ТАКИХ ФОРМ РОБОТИ Є МОЛОДІЖНІ ЦЕНТРИ.

Ідея і філософія молодіжних центрів заснована на принципі відкритої роботи з молоддю. Молодіжний центр – це не лише фізичний простір, де молода людина може проводити вільний час, навчатись або спілкуватися. Насамперед це місце, де молода людина почувається вільно.

Чому створенню молодіжних центрів приділяється стільки уваги і що воно взагалі таке? Велика кількість об'єднаних територіальних громад вже зараз повстали перед проблемою оптимізації наявної інфраструктури, тобто просто кажучи – перед вибором: які заклади і в якому вигляді залишити. Саме зараз стало зрозуміло, що на локальному рівні навантаження на бюджети в частині утримання комунальних закладів є завеликим. Радянська система роботи з молоддю передбачала створення великої кількості закладів за інтересами (за напрямками): дитячо-юнацькі спортивні школи, палаци дітей та юнацтва, школи мистецтв, гуртки, палаци культури, тощо. Усі ці заклади, як правило, були розпорознені по різних відомствам, тому їх робота мало координувалась і, відповідно, не мала нічого спільного з інтегрованою молодіжною політикою. Іншою проблемою цієї системи є те, що кожна установа витрачає неймовірно ресурси власне на своє утримання, а не на роботу. Саме тому, на жаль, дуже багато громад пішли шляхом закриття таких установ задля оптимізації витрат.

Якщо додати те, що Концепція нової української школи⁸ передбачає кардинальну реформу освіти, в тому числі й інфраструктурну, стає зрозумілим необхідність пошуку інших форм. Адже змінюється не тільки кількість закладів (тобто закриваються школи), але і сенс роботи педагога: виховання вже не є обов'язком школи. Це означає, що дуже скоро кількість добровільно-примусових шкільних позакласних активностей різко зменшиться. Ось тут молодіжний центр і є найкращим вибором. Адже є приміщення, є кадри, є досвід. Це може бути окрема установа з великими приміщеннями та багатофункціональною діяльністю, а може бути кімната в бібліотеці чи школі, що відчинена до вечора і де молодь може провести час.

Сьогодні в Україні вже існує кількості таких молодіжних центрів і просторів, утворених на базі закладів освіти, культури, фізичної культури і спорту, різної форми власності та підпорядкування. Нижче лише деякі приклади:

МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР ВОЛИНИ – проект Луцької міської спілки громадських організацій «Молодіжна Платформа», що зареєстрована юридично як громадська організація 28 грудня 2013 року і до складу якої увійшли організації мистецького, правового, націоналістичного та культурного напрямів. До спілки громадських організацій входить 16 організацій Волині.

Діяльність:

- надання приміщень для активної діяльності у режимі 24 / 7;
- англomовний клуб;
- клуб інтелектуальних та настільних ігор;
- інформаційний центр для молоді щодо проектів з мобільності та інших можливостей;
- волонтерська програма;
- безкоштовні заходи з неформальної освіти;
- кіноклуб.

Адреса: 43000, м. Луцьк, вул. Градний узвіз, 5.

Форма власності: приватна, належить спілці громадських організацій.

Приміщення і технічне забезпечення: декілька кімнат різного функціонального спрямування: кімната для зібрань і тренінгів з мультимедійним обладнанням, інформаційний відділ.

Персонал: є 4 штатні працівники, загалом у команді працює більше 10 осіб.

Фінансування: частково з міського бюджету, за рахунок проектів та спонсорської допомоги.

⁸ Підготовлено за даними [23].

Контакти:

Телефон: +38(095)092 5166

E-mail: molod.platforma@gmail.com

Сайт: <http://yc.volyn.net/>

Facebook: <https://www.facebook.com/LutskYouthCenter>

Інстаграм: https://www.instagram.com/youth_center_volyn

СУМСЬКИЙ МІСЬКИЙ ЦЕНТР ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ – комунальний заклад Сумської міської ради.

Діяльність:

- проведення щорічних планових заходів (згідно з календарним планом), що фінансуються з бюджету;
- партнерство за проектами, що реалізуються громадськими молодіжними організаціями та ініціативними групами, організаційний супровід;
- заходи неформальної освіти за рахунок проектних коштів;
- мовні клуби;
- надання приміщень для проведення заходів для молоді іншим організаціям;

Адреса: 40022, м. Суми, вул. Леваневського, 26, другий ганок.

Форма власності: комунальна.

Приміщення і технічне забезпечення: приміщення тренінгової зали на 50 м³ з мультимедійним обладнанням, 2 малі зали (по 20м³) для проведення зустрічей і заходів, бібліотека методичної літератури, туристичне обладнання на табір у 50–60 осіб, 2 проектори.

Персонал: 10 штатних працівників та близько 20 постійних волонтерів.

Фінансування: Центр фінансується з міського бюджету за КТКВК 0214060 «Забезпечення діяльності палаців і будинків культури, клубів, центрів дозвілля та інших клубних закладів», також для організації заходів залучаються спонсорські кошти.

Контакти:

Facebook: <https://www.facebook.com/groups/sumy.molodngo/>

МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР «НОВІ КРИЛА» – молодіжний центр громадської організації.

Діяльність:

- мовний англійський клуб;
- регулярні заходи для молоді;
- заходи неформальної освіти;
- волонтерський клуб;
- організація загальноміських заходів.

Адреса: 45400, м. Нововолинськ, вул. Зелена, 65.

Форма власності: приватна.

Приміщення та технічне забезпечення: одна велика зала (орієнтовно 60 м³), що слугує одночасно приміщенням для проведення заходів і офісом, наявні 6 столів, 30 офісних стільців, 10 пуфів, дивани, є мультимедійне обладнання і стільникові ігри, бібліотека.

Персонал: штатного персоналу немає, у центрі працюють 20 членів організації і понад 25 волонтерів.

Фінансування: спонсорська допомога, проектні надходження.

Контакти:

E-mail: mrcnovikrula@gmail.com

Facebook: <https://www.facebook.com/groups/mrznv>

«КУЗНЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ» – студентський проект, м. Дніпро. Центр створений і адмініструється винятково молоддю.

Діяльність: заходи для студентів університету мистецького, навчального та відпочинкового спрямування.

Адреса: 49010, Україна, м. Дніпро, проспект Гагаріна, 38.

Форма власності: не визначена, не є юридичною особою.

Приміщення і технічне забезпечення: одна кімната в гуртожитку № 2 ДНУ імені Олеся Гончара площею 60м² + балкон. У приміщенні є 7 пуфів, 6 лавок з піддонів, екран для перегляду фільмів, вісім робочих переносних столів, один великий головний стіл, 3 шафи для книжок та настільних ігор, шафа для зберігання канцелярського приладдя, фліпчарт, баки для збирання макулатури.

Персонал: 5 волонтерів, які постійно займаються проектом, до 20 волонтерів на заходах.

Фінансування: самофінансування, пожертви, кошти дрібних меценатів.

Контакти:

E-mail: kuznya.ukr.intelihentsiyi@gmail.com

Facebook: <https://www.facebook.com/ukrintelligentsia/>

Instagram: https://www.instagram.com/kuznya_ukr_intelihentsii/

Telegram: https://t.me/kuznya_ukrintelligentsia

ОДНІЄЮ З НОВИХ ФОРМ РОБОТИ Є СТВОРЕННЯ ПРОСТОРІВ (ХАБІВ, КОВОРКІНГІВ) – МІСЦЯ В УЖЕ ІСНУЮЧИХ ЗАКЛАДАХ, ДЕ МОЛОДЬ МОЖЕ ВІЛЬНО ПРОВОДИТИ ЧАС І ОРГАНІЗОВУВАТИ СЕНСОВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ.

Такий простір не потребує значних вкладень і може бути створений на базі бібліотеки або палацу культури, або іншого приміщення, що не використовується. Основна риса такого місця – можливість вільного доступу для молоді та зручність у користуванні. Зазвичай основна послуга таких просторів – надання приміщення та технічного оснащення для самостійного використання відвідувачами. Також такі простори розширюють можливості громадських організацій та ініціативних груп для залучення молоді – це зручний і дешевий спосіб організувати захід.

Як приклад можна привести «**Розумний хаб**» (м. Суми, <http://sumy.tilda.ws/>). Його приміщення є комунальним, простір організовано декількома громадськими організаціями, кошти на мінімальний ремонт були виділені з обласного бюджету, всі інші витрати здійснюються за рахунок учасників заходів, проектних витрат, пожертв. Адміністрація хабу не впливає на зміст заходів, тому всі бажаючі можуть тут щось провести – головне, що захід має бути соціально-спрямованим і некомерційним.

ЩЕ ОДНА ФОРМА РОБОТИ З МОЛОДДЮ, ЩО НЕ Є НОВОЮ, АЛЕ В ОСТАННІ РОКИ НАБИРАЄ ВСЕ БІЛЬШОЇ ПОПУЛЯРНІСТІ, – ЦЕ НАМЕТОВЕ ТАБОРУВАННЯ.

У Дорожній карті реформування молодіжної політики цьому напрямку приділено окрему увагу, адже саме наметові молодіжні табори дозволяють поєднати різні за контекстом види діяльності (від звичних спортивних і туристичних до освітніх). Наметові табори як форма дозволяють значно знизити витрати на молодіжну роботу, залучити більше молодих людей, використати наявний потенціал громад. Новим у молодіжному наметовому таборі для громад є ідея наметового містечка. Останнє може бути створене як при комунальній установі, так і приватною особою чи фірмою; воно може бути

розраховане на цілий великий табір, а може бути всього на 10–15 осіб. Сенс в тому, що наявні природні й технічні ресурси поєднуються на теплу пору року задля організації сенсового відпочинку, тобто організатор фактично продає локацію: всі бажаючі можуть використовувати містечко для проведення заходів, відшкодовуючи при цьому певну суму на утримання локації. Такий підхід дає можливість більш ефективно використовувати кошти і потенціал громади.

ЩО МОЖЕ ПРОВОДИТИСЬ У ФОРМАТІ НАМЕТОВОГО ТАБОРУ?

1. Це може бути оздоровлення та відпочинок дітей. На сьогодні в Україні є 8 наметових закладів оздоровлення та відпочинку, що зареєстровані як дитячі оздоровчі заклади, діють відповідно до державних стандартів і можуть продавати путівку нарівні зі звичними для нас позаміськими стаціонарними таборами. Власниками таких таборів можуть бути як комунальні установи, так і громадські організації (наприклад з чотирьох наметових дитячих оздоровчих закладів Сумської області один – комунальна установа, три належать громадським організаціям). Докладний алгоритм створення дитячого оздоровчого закладу наметового типу викладено в методичному посібнику «Наметові табори України [5].
2. Це можуть бути спортивні навчально-тренувальні збори чи спеціальні спортивні табори.
3. Це можуть бути заходи, організовані громадськими організаціями та ініціативами у формі проєктів. Величезний досвід і потенціал в цьому мають Пласт – Національна скаутська організація (<http://www.plast.org.ua/>), Національна організація скаутів України (<http://www.ukrscout.org/index.php/uk/>), Молодіжний націоналістичний конгрес України (<http://mnk.org.ua/>). Майже в кожному регіоні є потужні громадські організації, досвід яких можна залучити для організації наметового таборування.
4. Це може бути відпочинкова послуга для родин з дітьми або частина стратегії «зеленого туризму».

Це зовсім не виключний перелік того, що може робитись з молоддю на локальному рівні. Задля поширення ефективних практик роботи з молоддю в 2017 році Міністерство молоді та спорту, програма «Молодіжний працівник» та ПРООН започаткували конкурс кращих практик молодіжної роботи <http://youth-worker.org.ua/downloads/best-practices-2017/>. Було подано більш ніж 100 заявок, 64 з них увійшли в друковане видання «Каталог кращих практик молодіжної роботи» [2].

ІНСТРУМЕНТИ АНАЛІЗУ, ПЛАНУВАННЯ, РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ОЦІНКИ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА РІВНІ ГРОМАДИ

У цьому розділі зібрано декілька практичних інструментів, використання яких дозволить зробити молодіжну політику в конкретній громаді обґрунтованою, ефективною та орієнтованою на потреби молоді. Кожен інструмент викладений у формі алгоритму з описом дій, що мають відбутися.

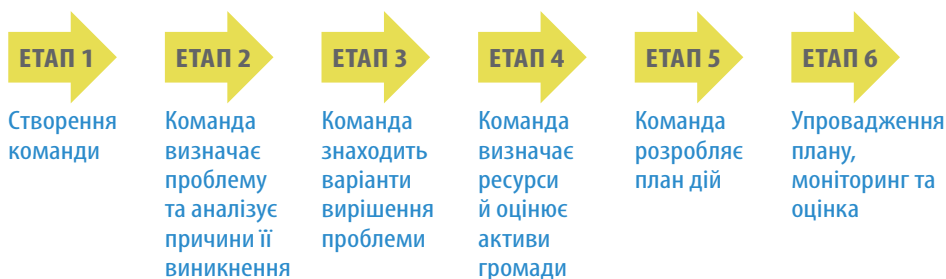

МОДЕЛЬ МОБІЛІЗАЦІЇ ГРОМАДИ НАВКОЛО МОЛОДІЖНИХ ПИТАНЬ⁹

АКТИВІЗАЦІЯ ГРОМАДИ Є РЕЗУЛЬТАТОМ ПОЄДНАННЯ БАГАТЬОХ ПРОЦЕСІВ:

1. Сприяння громадянам у розумінні та сприйнятті факту існування проблем молоді в громаді.
2. Окреслення кола осіб та установ, які можуть вирішити проблеми, та ведення з ними переговорів.
3. Опанування членами громади вміння працювати з органами влади, бізнесом, ГО та іншими зацікавленими особами для вирішення конкретних цілей.
4. Розбудова громадських організацій, що можуть сприяти реалізації намічених планів.

ПРОЦЕС АКТИВІЗАЦІЇ ГРОМАДИ СКЛАДАЄТЬСЯ З ДЕКІЛЬКОХ ЕТАПІВ:

ЕТАП 1 – СТВОРЕННЯ КОМАНДИ

Для вирішення будь-якої проблеми необхідне бажання людей, що ґрунтується на певній мотивації. Принципово, щоб була сформована команда односторонців, готових працювати разом заради реалізації певної ініціативи. Тож першим кроком є створення списку потенційних партнерів. Пропонуємо п'ять основних груп людей, які можуть бути партнерами у контексті, що розглядається (але цих груп може бути і більше):

1. **Батьки, піклувальники та члени родини** є найважливішими для дитини і молоді людини, вони формують систему цінностей і є носіями інформації про молодих людей (про стан здоров'я, уподобання, схильності й таланти тощо). Тож саме родини можуть бути дуже потужним партнером.

⁹ Підготовлено за джерелом [24].

2. **Сусіди, члени громади, активні громадяни** можуть стати тою ланкою, що поєднує молодь із громадою. Вони можуть знати те, що невідоме родині, і справляти певний вплив на молодих людей.
3. Власне **сама молодь**. Це якраз та група, що найкраще за всіх знає свої потреби і проблеми. Крім того, якщо молоді люди мають неупереджений погляд на життя, сильну енергетику і бажання змінити своє життя, то вони внесуть в команду креатив і нове бачення.
4. **Фахівці установ, що працюють з молоддю**. Ці люди мають фахові знання та досвід, що є надзвичайно цінним. Вони можуть виступати лідерами команд або взяти на себе організаційну частину.
5. **Особи, які приймають рішення або можуть впливати**. Ця група людей включає депутатів та посадовців, місцевих бізнесменів, релігійних лідерів та лідерів громадської думки. Як правило, ці люди не погоджуються брати на себе організаційні клопоти, але їх участь може забезпечити політичну та фінансову підтримку ініціативи.

Дуже важливо, щоб в команду на етапі формування були залучені наявні та потенційні лідери громади. Крім того, необхідно чітко розуміти мотивацію всіх членів команди, саме це дозволить упередити можливі конфлікти в подальшому.

ЕТАП 2 – АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ (ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ)

На цьому етапі слід чітко сформулювати питання, які дозволять отримати необхідну інформацію для точного визначення проблеми. Для того, аби провести аналіз можна збирати інформацію за трьома напрямками:

- 1) наявний стан молоді в громаді: що відбувається, чому відбувається, хто ініціює, хто бере участь, які наслідки?
- 2) пріоритети та цінності громади: як громада ставиться до процесів, яка думка мешканців, чи збігається думка мешканців і влади?
- 3) ресурси громади: що є в громаді з інфраструктури і кадрів, які сильні сторони, які слабкі сторони, які є таланти, матеріальний та інтелектуальний потенціал?

Методів збирання інформації доволі багато, і на цьому етапі бажано залучити не один, а декілька з них. Це можуть бути соціологічні опитування, круглі столи, громадські слухання, онлайн-анкетування, фокус-групи, статистичне спостереження, інвентаризація, мапування тощо. Головним є те, що на цьому етапі потрібно витратити достатньо часу, аби зібрати повну і достовірну інформацію.

Одним із інструментів аналізу (концептуалізації) проблеми є складання дерева проблеми, алгоритм якого подається нижче.

ЕТАП 3 – ДОСЯГНЕННЯ ЗГОДИ ЩОДО ШЛЯХІВ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Після того, як проблема визначена, команда може приступати до пошуку шляхів її вирішення. Потрібно розуміти, що більшість проблем у громадах накопичувалися роками, тож розв'язати їх швидко не вийде.

Тому спочатку потрібно знайти короткотермінові рішення, які можна назвати «швидкою допомогою». Це такі рішення, які допоможуть зменшити гостроту проблеми або, як мінімум, виведуть проблему в поле обговорення та вирішення; це стане стимулом для подальшої активності громади і залученні додаткових партнерів до команди. Після цього можна приступати до розробки довготривалих рішень, реалізація яких приведе до дійсного вирішення проблеми. Найлегше починати цей процес з проведення «мозкового штурму», що дозволить окреслити велике коло можливостей та почути думки всіх. Важливо не зупинятися на перших ідеях, що здались команді гарними, а продовжити обговорення.

Також важливою умовою проведення якісного мозкового штурму є правило «усі ідеї цінні», тобто пропонувати і фіксувати потрібно ВСІ без винятку пропозиції, навіть якщо вони здаються нездійсненними або безглуздими. Завдяки цьому можуть бути знайдені інноваційні та креативні підходи до розв'язання проблеми. Також важливо стежити, щоб усі члени команди мали можливість висловити свою думку, тобто щоб не склалася ситуація, коли хто голосніше – той і головний.

Якщо учасники команди мають велику різницю у статусі (наприклад школярі і директор школи), то є сенс проводити мозковий штурм окремими групами, а потім об'єднуватися для обговорення. У процесі вироблення рішень слід пам'ятати правило: «Якщо ми постійно робитимемо те, що робили завжди, то ми й отримаємо те, що отримували завжди».

Результатом цього етапу мають бути узгоджені командою конкретні рішення, які приведуть до вирішення проблеми.

ЕТАП 4 – ВИЗНАЧЕННЯ РЕСУРСІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Саме на цьому етапі стає зрозумілим, наскільки якісно проаналізовано ситуацію у громаді. Якщо аналіз був проведений не дуже ретельно, є час усе виправити.

При визначенні ресурсів громади дуже важливо робити це з огляду саме на існуючі активи: ставлення та мислення «ми це маємо» у протилежність негативному «у нас цього немає» допомагає відійти від позицій «ми залежимо від обставин» і «за це відповідають інші». Практичним інструментом такого позитивного мислення може стати мапування громади – створення реальної мапи громади з розташованими на ній ресурсами. Ще одним із викликів при визначенні ресурсів може бути «зведення все до грошей».

ПРОПОНУЄМО ТАКИЙ МЕТОД ВИЗНАЧЕННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ ГРОМАДИ.

1. На окремих великих аркушах напишіть зверху категорії ресурсів: Кадри / Люди, необхідні для вирішення проблеми; Інфраструктура; Товари (спорядження, канцтовари, обладнання, харчі, медикаменти, книжки тощо); Інформація; Соціальний капітал (зв'язки, медіапідтримка, лобювання, таланти та досвід мешканців, традиції); Гроші.
2. Аркуш з написом «Гроші» відкладіть подалі.
3. Послідовно починайте заповнювати аркуші. Аби було швидше, почніть з того аркуша, який вам здається найлегшим, – це дозволить розбудити мислення команди. Намагайтесь бути якомога детальними і точними. Тобто замість слова «школа» в категорії «Інфраструктура» варто написати, наприклад, «спортивна зала школи». Якщо подібних об'єктів декілька необхідно дати повну інформацію: «спортивна зала школи селища Н.». Це допоможе досягти необхідного рівня деталізації і не загубити важливі деталі.
4. Лише після завершення визначення ресурсів за всіма іншими категоріями поверніться до аркуша «Гроші».
5. Узагальніть усе, що є на аркушах.

ВАЖЛИВО. Під час цієї роботи можуть виникати дуже цінні ідеї і думки, які не стосуються питання ресурсів, але можуть знадобитися пізніше. Тож дуже доречно, щоб хтось у команді робив нотатки, а ще краще – відеозапис, під час обговорення. Також потрібно пам'ятати, що ресурс громади – це не лише те, що знаходиться ВСЕРЕДИНІ ГРОМАДИ; потенційні ресурси можуть бути зовні (наприклад, відомі вихідці з громади або ЗМІ).

Об'єктивно оцінивши наявні ресурси, можна легко визначитися з переліком ресурсів, які необхідно знайти, і подумати, звідки їх можна залучити.

ЕТАП 5 – РОЗРОБКА ПЛАНУ ДІЙ

Завданням команди на цьому етапі є розробка плану конкретних дій, що приведуть до вирішення проблеми. **Гарний план дій** має містити відповіді на запитання: **ЩО?** (які дії слід вчинити?); **ХТО?** (хто виконує завдання, з ким взаємодіє, кого залучає?); **КОЛИ?** (до якого терміну або впродовж якого часу виконується завдання?); **НАВІЩО?** (який результат очікується після виконання завдання?).

Ефективний план дій ґрунтується на реальних потребах, ураховує наявні ресурси, забезпечує контроль виконання та містить чітко визначений результат.

ЕТАП 6 – МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА ПРОЦЕСУ ВПРОВАДЖЕННЯ

Професійний моніторинг та оцінювання проводяться фахівцями, які отримали спеціальну підготовку та, ймовірно, мають арсенал інструментів і методів. Водночас члени громади також можуть долучитися до цього процесу. Є декілька простих інструментів, досяжних для будь-якої громади.

1. Робоча група. Для того, щоб створити робочу групу з певного питання і залучити до неї зацікавлених осіб, не потрібно жодних спеціальних ресурсів, але вона може бути дуже дієвим інструментом моніторингу. Важливо, щоб члени робочої групи з числа молоді та активних громадян були мотивовані до регулярної діяльності (тобто свідомо погодилися контролювати процес виконання плану), мали для цього час і можливість.
2. Регулярні громадські слухання або зустрічі з громадою. Найлегше дізнатися, що щось іде не так, просто поспілкувавшись із мешканцями
3. Створення сторінок ініціативи в соціальних мережах або публікація інформації на популярних у громаді сторінках: в інформаційну еру це найлегший і найшвидший спосіб зібрати реальну інформацію щодо ставлення громади до процесу та результатів діяльності.

МАПУВАННЯ ГРОМАДИ

Це простий і креативний інструмент аналізу громади, який дозволяє по-іншому побачити знайоме оточення, знайти додаткові ресурси, побачити потенційні проблеми та винайти рішення.

Для проведення мапування буде потрібно 2–4 години, залежно від розміру громади та часу. Для кожного населеного пункту об'єднаної громади або району в місті має робитись окреме мапування.

АЛГОРИТМ ВИКОНАННЯ:

1. Виготовити або купити мапи населеного пункту.
2. Розподілитися на малі команди по 5–8 осіб. Кожна команда отримує мапу і кольорові маркери.

3. Визначитися з позначками, які будуть використовуватися (придумати значки та домовитися, що вони означають). Запропоновані локації:
  - місце приємне / корисне для молоді;
  - місце, призначення якого незрозуміле для молоді;
  - місце недоступне для молоді (з будь-яких причин);
  - місце з обмеженою / частковою доступністю;
  - місце, небезпечне для молоді;
  - місце, де молодь долучається до освіти;
  - місце, де молодь долучається до культури;
  - місце, де молодь долучається до спорту;
  - сміттєзвалище;
  - магазин;
  - лікарня.
4. Команди з мапами вирушають на 1–2 години на місцевість (бажано пішки), у процесі прогулянки уважно обстежують знайому місцину з метою виставити позначки. Дуже бажано при цьому опитувати мешканців, які зустрінуться, та просити їх допомогти з мапуванням.
5. До означеного часу всі повертаються і діляться знахідками, узагальнюючи усі мапи в одну. При цьому певні незначні деталі можна буде відкинути.
6. Окрім того, що цей інструмент сприяє налагодженню командних стосунків і видається дуже веселим, він має декілька серйозних плюсів:
  - Примушує команду вийти з зони комфорту і йти в люди, що саме по собі спонукає до зміни кута зору на проблеми в громаді. Особливо цінним це є тоді, коли до команди залучені фахівці з великим досвідом роботи на одній посаді, у яких є ефект звикання.
  - Дозволяє змістити фокус уваги на молодь і дізнатися, як громада виглядає очима молоді.
  - Дозволяє в живому спілкуванні з мешканцями отримати додаткову інформацію про громаду і підвищити довіру до команди з боку мешканців (нас спитали, тобто наша думка є важливою).
  - Дозволяє побачити дрібні, але суттєві деталі, на які зазвичай не звертають уваги (наприклад, що на трансформаторній будці немає замка, отже, це місце небезпечне або що в аптеці пандус побудований так, що молоді мами з візочками не можуть зайти, отже це місце з обмеженою доступністю). Більшість із цих дрібниць може бути використана при подальшому плануванні.
  - У процесі мапування можна позначати також і ресурсну базу громади (наприклад, приємна, але не облаштована місцина на березі річки є ресурсом для розвитку).

СТВОРЕННЯ МАПИ СТЕЙКХОЛДЕРІВ

Стейкхолдер (від англ. stakeholder) – зацікавлена та причетна сторона, тобто всі, хто тим чи іншим чином може впливати на проблему або ситуацію.

МАПУВАННЯ СТЕЙКХОЛДЕРІВ Є ЕФЕКТИВНИМ ІНСТРУМЕНТОМ, КОЛИ:

- у ситуації або у процесі задіяно багато різних сторін;
- команді важливо чітко розуміти, хто саме зацікавлений і яким є вплив;
- є вже не просто проблема, а відкритий конфлікт (за цієї умови інструмент є надзвичайно ефективним);
- потрібно оцінити місце в системі певних осіб або інституцій (іноді наше уявлення про вагомість особи є хибною);
- коли команда не знає з КОГО почати задля змін у ситуації.

На початку мапування потрібно якомога чіткіше визначити ситуацію / проблему / процес, який ми мапуємо. Наприклад, не просто «проблема алкоголізму в громаді», а «проблема нелегального продажу алкоголю молоді» або «проблема продажу алкоголю неповнолітнім». Це дозволить максимально сфокусуватись і звузити кількість стейкхолдерів.

ПРОЦЕС МАПУВАННЯ:

1. Написати список усіх осіб / установ, яких ви вважаєте причетними до створення проблеми / процесу та їх вирішення. Цей список може доповнюватись у процесі мапування.
2. Визначитися щодо питомої ваги кожного стейкхолдера в проблемі. Тобто якщо ви вважаєте, що батьки не впливають на проблему, то їх вага маленька, а якщо дільничний інспектор справляє великий вплив – його вага більша. Залежно від визначеної умовної ваги кожен стейкхолдер матиме позначку (круг) відповідного розміру.
3. Визначитися з ключами – у картографії ми використовуємо певні умовні позначки. Пропоновані (але ви можете використати свої) наведені на зразку (див мал. 2)
4. Поступово розташовуємо наших гравців на полі, поєднуючи лініями. За необхідності можна робити підписи щодо суті відносин. Продовжуємо мапувати доти, доки

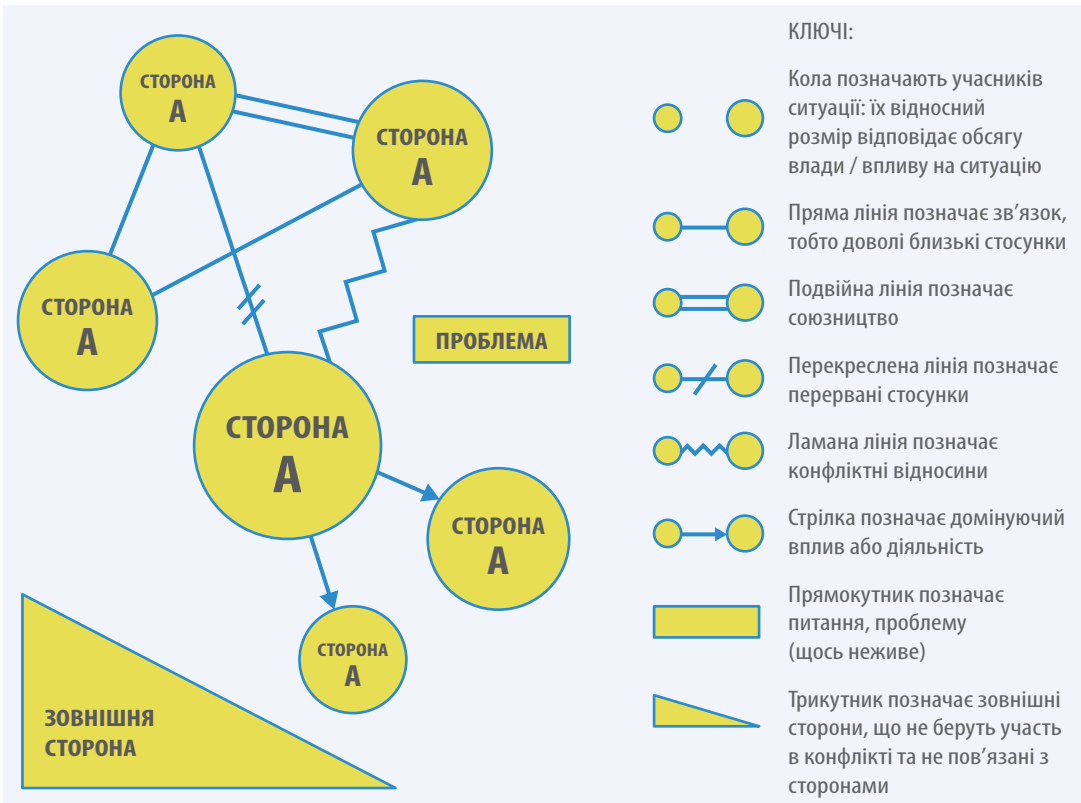

всі зацікавлені сторони не будуть нанесені на мапу. З першого разу може не вийти: або ви зрозумієте, що розташували не там, або після поєднання лініями мапа важка для розуміння, або помилилися з оцінкою ваги стейкхолдера. Це доволі вільний і креативний процес.

Головне, щоб наприкінці ви побачили загальну картину розстановки сил і змогли відповісти на такі запитання:

1. Хто має найбільшу вагу? Це або той, чия позначка найбільша, або той, хто має найбільше зв'язків, або той, хто має найбільшу кількість ліній домінування (домінує над іншими) Що нам з цим робити? Хто може допомогти зменшити вплив (якщо це нам потрібно)?
2. Хто має найменшу вагу? Чи можемо ми не враховувати вплив цього гравця? Можливо, його вплив найменший, але таких гравців багато... Що ми можемо зробити, аби підсилити вплив (якщо ми в цьому зацікавлені)? Хто може нам в цьому допомогти?
3. Які відносини між стейкхолдерами? Чи можемо ми змінити ці відносини? Хто може на це вплинути? І як?
4. Що (хто) знаходиться назовні? За яких умов ці нейтральні гравці можуть стати стейкхолдерами? Що ми можемо зробити, аби їх залучити або, навпаки, попередити їх появу на мапі?

Малюнок 2. Мапування проблеми [25]

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ У МОЛОДІЖНІЙ ПОЛІТИЦІ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ

Цей інструмент можна також назвати «Деревом проблеми». Він ефективний у процесах аналізу ситуації та пошуку варіантів рішень. Метою, яку необхідно досягти, є відокремлення проблеми від наслідків, адже в щоденному житті ми часто плутаємо ці речі. Для того, аби планування молодіжної роботи було ефективним, нам потрібно чітко розуміти суть проблеми.

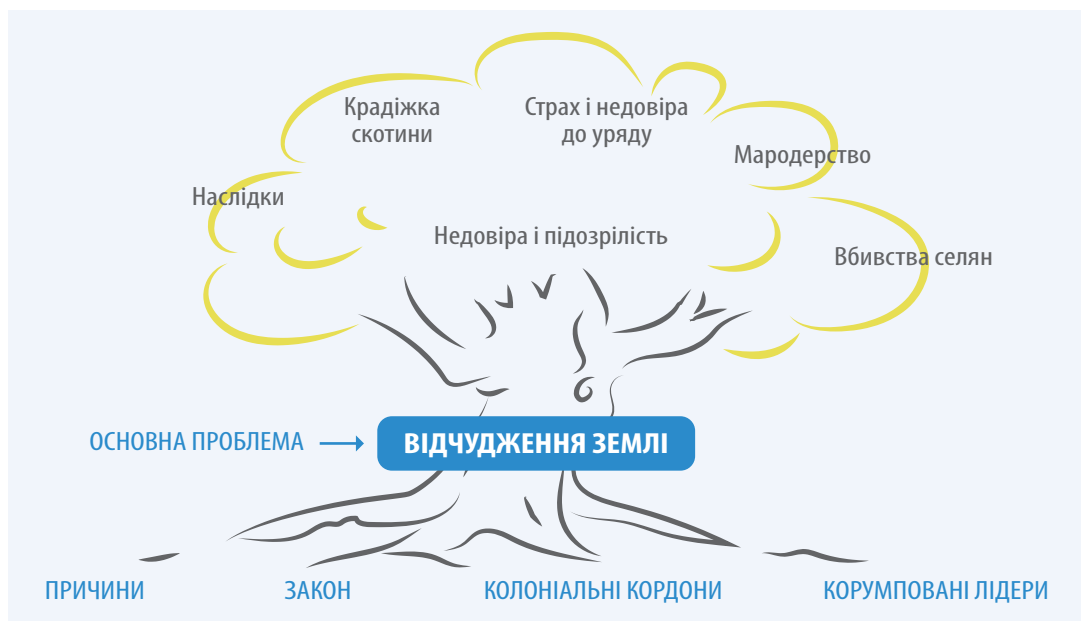
Технологія проведення такого аналізу доволі нескладна, а результат переважно залежить від того, наскільки учасники аналізу готові бути прискіпливими і критичними:

1. Намалювати (або накреслити схематично) дерево (корні, стовбур, крону) на великому аркуші або на дошці, або навіть на землі.
2. Дати кожному учаснику аналізу листи паперу і запропонувати написати або зобразити символами своє розуміння ключового питання в проблемі. Попросити учасників розмістити свої картки на дереві:
  - **на стовбурі**, якщо вони вважають що це основна проблема
  - **на коренях**, якщо вони вважають це причиною
  - **у кроні**, якщо вони вважають це наслідками
3. Після того, як всі картки розташовані, модератор/ка (ведучий/ча) має провести дискусію в групі, аби допомогти їй прийти до спільного розуміння, що саме є основною проблемою. Можливо, виникне потреба розмістити картки інакше або виявиться, що певні наслідки, спричинені основною проблемою, стали новою проблемою і викликали наступні наслідки.

Запропонований інструмент дає можливість візуалізувати проблему, чітко відокремити проблему від наслідків, побачити причинно-наслідкові зв'язки і певним чином відповісти на запитання «Що робити для вирішення?» вже на етапі аналізу проблеми. Також цей інструмент дозволяє швидко визначити пріоритетність завдань і сконцентрувати зусилля команди на найважливіших напрямках.

На малюнку наведено приклад дерева конфлікту в Кенії [25].

Малюнок 3. Дерево конфлікту

ЗАЛУЧЕННЯ ДОДАТКОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Отримання коштів у грошовій або натуральній формі для молодіжної роботи є, мабуть, найбільш частим запитом, тому є сенс зупинитися на цьому. Надамо декілька важливих визначень:

ДОНОР – організація, що надає кошти або матеріальні цінності громадянам або іншим організаціям на проведення суспільно значущої і корисної діяльності на безповоротній основі.

ГРАНТ – сума коштів або матеріальні цінності, що надаються для проведення проектної діяльності або вирішення суспільних проблем, при цьому пріоритети визначає донор.

БЕНЕФІЦІАР – особа або група осіб, які безпосередньо отримують користь від реалізації проекту.

АПЛІКАНТ – організація або ініціативна група, що подає проектну заявку й отримує грант.

ЯКІ БУВАЮТЬ ДОНОРИ?

За регіональною належністю виділяють національних і закордонних донорів, за формою власності та рівнем діяльності – міждержавних, державних, корпоративних і приватних донорів. Наступна таблиця (табл. 2) наочно ілюструє цю умовну класифікацію і містить приклади таких донорів (більшість з них є і в таблиці ресурсів).

Таблиця 2

ЗА ФОРМОЮ ВЛАСНОСТІ / РІВНЕМ ДІЯЛЬНОСТІ	НАЦІОНАЛЬНІ	ЗАКОРДОННІ
Міждержавні	–	Структурні підрозділи ООН (ЮНІСЕФ, ПРООН, МОМ) Структури та програми ЄС (ERAZMUS, Горизонт 2020) Структури Ради Європи (Європейський Молодіжний Фонд)
Державні	Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР)	USAID, GIZ, грантові програми посольств
Корпоративні	КиївСтар, Галнафтогаз	Монсанто, Байєр
Приватні	Фонд Кличків, Фонд Гаврилишина	Фонд «Відродження»

Цей розділ, власне, не пропонує певної технології або методики. Нижче подано перелік ресурсів (табл. 3), доступних для вільного використання і які пропонуються учасникам базового тренінгу програми «Молодіжний працівник» для самостійного опрацювання. Таблиця побудована таким чином, аби запропонувати не тільки (і не стільки) гроші для реалізації молодіжної політики, а швидше інформацію та знання. Доречно виділити на роботу з цим списком достатньо часу, деякі позиції потребуватимуть знання іноземних мов або певного часу на процес реєстрації. Список не є вичерпним і головна мета – спонукати користувача його доповнювати.

ДЛЯ ЗРУЧНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПИСКУ РЕСУРСІВ ТАБЛ. 3 РОЗПОДІЛЕНА НА ПЕВНІ КАТЕГОРІЇ:

- інформаційні ресурси** – ресурси, які дозволять дистанційно підвищувати професійний рівень молодіжних працівників через самоосвіту або вебінарну форму навчання; це посилання на методичні посібники для використання у практичній роботі, а також інтернет-платформи, де розміщується інформація про семінари і тренінги для молодіжних працівників;
- волонтерські ресурси** – програми, що дозволяють за рахунок використання волонтерської праці (як правило, закордонних волонтерів) зробити молодіжну роботу більш змістовною та залучити в громаду додаткового фахівця;
- матеріальні ресурси** – грантові програми.

Таблиця 3

НАЗВА РЕСУРСУ	ПОСИЛАННЯ НА ОФІЦІЙНУ СТОРІНКУ	КОРОТКИЙ ОПИС
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ		
Програма «Молодіжний працівник»	www.youth-worker.org.ua	Офіційний сайт програми: календар усіх подій програми з можливістю подання заявки на участь; бібліотека корисних ресурсів
Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи	https://www.coe.int/en/web/youth-portfolio/online-portfolio	Онлайн-ресурс для самооцінки, аналізу компетенцій та самовдосконалення молодіжних працівників
Молодіжний департамент Ради Європи	www.coe.int/youth	Інформація щодо структури і діяльності молодіжного департаменту
КОМПАС: Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді	http://www.coe.int/en/web/compass	Збірка детально розписаних вправ для застосування в роботі з молоддю
Компасіто: Посібник з навчання дітей правам людини	http://www.eycb.coe.int/compasito/ru/	Збірка вправ для навчання правам людини дітей від 6 років
Ресурсна платформа SALTO	https://www.salto-youth.net/	Web-платформа для пошуку можливостей навчання та підвищення мобільності, електронна бібліотека та посилання на інші ресурси Ради Європи
Ресурсний центр «Гурт»	https://gurt.org.ua/	Онлайн платформа для організацій громадянського суспільства: бібліотека, тренінги, конкурси, гранти, стажування, новини. Майже все, що в Україні відбувається в громадянському суспільстві, є тут
Платформа «Громадський простір»	www.prostir.ua	
Transparency International	https://ti-ukraine.org/	Правозахисна антикорупційна організація; проводить тренінги та навчання активістів, соціологічні дослідження
Freedom House	https://freedomhouse.org/	Правозахисна організація; проводить соціологічні дослідження
Amnesty International	http://amnesty.org.ua/	Правозахисна організація, проводить навчання і підтримку правозахисників
ВОЛОНТЕРСЬКІ РЕСУРСИ		
Корпус Миру США	https://www.peacecorps.gov/ukraine/	Програма надає можливість приймати в громаді волонтера на 2 роки. Кошти отримує волонтер, в тому числі на проектну діяльність

Європейська Волонтерська Служба (EVS)	http://erasmusplus.org.ua/novyny/421-european-voluntary-service-evs-yevropeiska-volonterska-sluzhba-informatsiia-dlia-tykh-khto-khoche-staty-volonterom.html	Можливість для молодих людей від 18 до 29 років поїхати в іншу країну на волонтеріат терміном від 2 до 12 місяців
AISEC	http://aiesec.ua/	Волонтерські та професійні стажування

ЗМІШАНІ РЕСУРСИ

Marketplace	www.cd-platform.org	Програма допомоги громадським організаціям та громадам щодо їх інституційного розвитку; надає мікрогранти для оплати навчальних поїздок або навчання персоналу та членів ОТГ
Програма національних обмінів	http://bridges.org.ua/	Надає можливість поїхати на стажування в межах України
Спільнокошт	https://biggggidea.com/	Ресурс для збирання коштів від громадян на реалізацію проектів

БЮДЖЕТНІ ГРАНТИ ТА ДЕРЖАВНІ ФОНДИ

Премія КМУ для молоді	http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/190	Особиста премія за заслуги в галузі молоді
Гранти Президента України	http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/192	Грант надається особисто автору для реалізації ідеї
Конкурси проектів за бюджетні кошти в галузі молодіжної політики	http://molod.sm.gov.ua/index.php/uk/konkurs-proektiv (аналогічні сайти має кожна область, місто, район)	Можливість для організацій громадянського суспільства отримати бюджетні кошти на реалізацію проекту
Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР)	http://dfrr.minregion.gov.ua/	Інвестиційні програми розвитку

МІЖНАРОДНІ ДОНОРИ

Європейський молодіжний фонд (European Youth Foundation)	https://fej.coe.int/	Надає гранти ГО для проведення проектної діяльності, спрямованої на пріоритети Ради Європи
Програма ЄС Erasmus+	http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_en https://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus_en http://erasmusplus.org.ua/	Має декілька підпрограм: 1) мобільність молоді – молодіжні обміни; 2) навчання молодіжних працівників і лідерів – навчальні візити, тренінги, семінари; 3) EVS – волонтерський сервіс; 4) обмін студентами між ЗВО
ПРООН	http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/operations/procurement.html	Основні напрями: миротворення і відбудова; демократичне врядування; екологія та енергетика

GIZ	https://www.giz.de/en/worldwide/32413.html	Основні напрями співробітництва: ефективне державне врядування; енергоефективність; сталий економічний розвиток
UNICEF (Дитячий фонд ООН)	https://www.unicef.org/ukraine/	Гранти на вирішення питань, пов'язаних із покращанням життя дітей і сімей
UNDEF (Фонд підтримки демократії ООН)	https://www.un.org/democracyfund/	Гранти в галузі демократії
UNIFEM (Жіночий фонд ООН)	http://www.unwomen.org/en	Гранти на підтримку проектів, спрямованих на дівчаток і жінок
MOM (Міжнародна організація з міграції)	http://iom.org.ua/ua	Гранти щодо викликів та проблем пов'язаних з міграцією (в тому числі ВПО та біженців)
USAID	https://www.usaid.gov/uk/ukraine	Широкий спектр програм
NED (National Endowment for Democracy)	https://www.ned.org/apply-for-grant/ru/	Гранти на розвиток демократії
EED (European Endowment for Democracy)	www.democracyendowment.eu	Гранти на посилення інституційної потужності та сталого розвитку ГО
International ALERT	http://www.international-alert.org/ukraine	Миротворча організація; гранти пов'язані з викликами військових конфліктів
Програма Британської Ради «Активні громадяни»	http://www.britishcouncil.org.ua/active-citizens	Мікрогранти для реалізації невеликих соціальних проектів
Долучайся! ENGADGE	https://www.facebook.com/usaidengage/	Три основні програмні напрями, без дедлайнів
Посольство США	https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/current-programs-grants-uk/	4 програми грантів
Посольство Нідерландів	https://www.netherlandsandyou.nl/documents/publications/2018/01/10/information-about-funding-programs	Невеликі гранти
Посольство Німеччини	http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/uk/Startseite.html	На сайті представлені всі німецькі фонди та інституції, що мають представництво в Україні (в тому числі грантові)
Посольство Норвегії	https://www.norway.no/en/ukraine	Невеликі гранти
Посольство Фінляндії	http://www.finland.org.ua/public/default.aspx?nodeid=31733&contentlan=37&culture=uk-UA	Невеликі гранти
ПРИВАТНІ ДОНОРИ (ПОСТІЙНО ДІЮЧІ)		
Фонд «Відродження»	http://www.irf.ua/	7 основних грантових програм
Фонд Кличко	http://www.klitschkofoundation.org/projects/	Проекти в галузі спорту, освіти та науки

Фонд Пінчука	https://pinchukfund.org/ua/	Більш ніж 20 програм
Фонд Ахметова	http://fund.fdu.org.ua/ua	5 основних напрямів, у тому числі програми адресної допомоги постраждалим від війни
Фонд Богдана Гаврилишина	http://bhfoundation.com.ua/	Програми навчання та стажування для молоді в галузі політики і права
Black Sea Trust (Чорноморський фонд регіонального співробітництва)	http://www.edu-active.com/grants/2014/jun/15/black-sea-trust-regional-cooperation-grants-progra.html	Проекти, що передбачають участь таких країн: Молдова, Україна, Грузія, Азербайджан, Болгарія, Румунія, Вірменія, Росія
Фонд Роберта Боша	http://www.bosch-stiftung.de/content/language2/html/funding-principles.asp	Програми співробітництва, у тому числі між Німеччиною та Україною, програми обміну волонтерами
Mott Foundation	https://www.mott.org/ http://ufb.org.ua/aboutus/kerivnuctvo/members/fond_stuarta_motta.htm (інформація українською)	Гранти організаціям, які долучають громадян до процесів покращення їх життя на рівні громади
Монсанто	https://www.monsantofund.org/grant-programs/#grant-programs-1	Гранти на розвиток сільських громад

**НОРМАТИВНА БАЗА
У СФЕРІ МОЛОДІЖНОЇ
ПОЛІТИКИ**

Сфера молодіжної політики в Україні регламентується такими основними нормативними актами: Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.) та Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.). Відповідно до них, в Україні вікові рамки молоді становлять 14–35 років. Декларацією визначено такі основні завдання молодіжної політики:

- вивчення становища молоді, створення необхідних умов для зміцнення правових та матеріальних гарантій щодо здійснення прав і свобод молодих громадян, діяльності молодіжних організацій для повноцінного соціального становлення та розвитку молоді;
- допомога молодим людям у реалізації й самореалізації їх творчих можливостей та ініціатив, широке залучення юнаків і дівчат до активної участі у національно-культурному відродженні українського народу, формуванні його свідомості, розвитку традицій та національно-етнічних особливостей;
- залучення молоді до активної участі в економічному розвитку України;
- надання державою кожній молодій людині соціальних послуг по навчанню, вихованню, духовному і фізичному розвитку, професійній підготовці;
- координація зусиль усіх організацій та соціальних інститутів, що працюють з молоддю.

Отже, наявний патерналістський підхід до молодіжної політики, тобто такий підхід, коли молода людина розглядається або як така, про яку мають піклуватися («допомога молодим людям», «надання послуг», «створення умов»), або як така, що завинила щось державі. Про те, що молода людина є носієм потенціалу, має права і відіграє (вже, а не в майбутньому) активну роль у суспільстві, не йдеться. Саме тому таким актуальним є Закон України «Про молодь», що перебуває на розгляді у Верховній Раді. Цей закон наразі є надзвичайно актуальним і революційним для молодіжної політики України. Зокрема, ним передбачається:

- забезпечення прав молоді;
- упровадження на законодавчому рівні європейських засад молодіжної політики та імплементація Європейської хартії про участь молоді у місцевому і регіональному житті;
- створення системи, за якої жодних рішень про молодь не може прийматися без участі молоді;
- запровадження мережі молодіжних центрів як центрів громадянської освіти.

У проєкті Закону «Про молодь» уперше велика увага приділена системі неформальної освіти молоді. Наразі закон не прийнято, проте нормативна база з питань молодіжної політики формується з огляду на виклики часу. Так, у 2017 році було прийнято три надзвичайно важливі для розвитку молодіжної політики документи:

1. Зміни до Бюджетного кодексу, якими визнано молодіжні центри і, відповідно, унормовано можливість їх фінансування з бюджетів різного рівня. Громади отримали можливість не ховати молодіжні центри за вівісками культурних чи освітніх закладів.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2017 р. № 1014 «Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі» [26], якою унормовано молодіжні центри як молодіжну структуру. Тепер громади мають нормативну підставу для створення молодіжних центрів як комунальних окремих закладів.

3. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 03.08.2017 р. № 3284 «Про затвердження Національного знаку якості та критеріїв якості для молодіжних центрів» [27]. Цим наказом чітко описано критерії оцінки якості роботи молодіжних центрів, винесено в нормативну площину те, як має виглядати і що може робити молодіжний центр. Цей документ не обмежує громади в їх баченні саме їх молодіжного центру, але задає високу планку стандарту якості, на який є сенс рівнятися.

Наразі у процесі громадського обговорення перебуває проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку реалізації програми «Молодіжний працівник».

У процесі обговорення – ще декілька наказів Міністерства молоді та спорту , що сприятимуть розвитку молодіжних просторів та іншої молодіжної інфраструктури, в тому числі молодіжні простори на базі бібліотек.

Уся нормативна база щодо молодіжної політики доступна на сайті Верховної Ради України <http://rada.gov.ua/> та на офіційних сайтах міністерств. До основних нормативних актів належать:

1. Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні від 15.12.1992 р. № 2859-XII.
2. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 р. № 2998-XII.
3. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 01.12.1998 р. № 281-XIV.
4. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. № 3808-XII.
5. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572-VI.
6. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. № 3236-VI.
7. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю від 21.06.2001 р. № 2558-III.
8. Указ Президента України від 06.10.1999 р. № 1284/99 «Про першочергові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики та підтримки молодіжних громадських організацій».
9. Указ Президента України від 27.09.2013 р. № 532/2013 «Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року».
10. Указ Президента України від 13.10.2015 р. № 580/2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки».
11. Указ Президента України від 26.02.2016 р. № 68/2016 «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні».
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2016 р. № 148 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016– 2020 роки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України».
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2011 р. № 1049 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених громадськими організаціями та творчими спілками, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка».

14. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2017 р. № 1014 «Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі».
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.04.2009 р. № 422 «Про затвердження типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку».
16. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 03.06.2016 р. №808 «Про затвердження Порядку реалізації програм, проектів та проведення заходів державної політики у молодіжній сфері».
17. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 03.08.2017 р. № 3284 «Про затвердження Національного знаку якості та критеріїв якості для молодіжних центрів».
18. Наказ Міністерства охорони здоров'я від 07.02.2012 р. № 89 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок».

До цього розділу включено повні версії нових нормативних документів щодо створення та діяльності молодіжних центрів: Типове положення про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі [26] та Національний знак якості та критерії якості для молодіжних центрів [26].

КАБІNET МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА

від 20 грудня 2017 р. № 1014
Київ

ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТИПОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ПРО МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР ТА ПРО ЕКСПЕРТНУ РАДУ ПРИ МОЛОДІЖНОМУ ЦЕНТРІ

Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити такі, що додаються:
  - Типове положення про молодіжний центр;
  - Типове положення про експертну раду при молодіжному центрі.
2. Рекомендувати:
  - органам місцевого самоврядування утворити з урахуванням соціальних потреб молодіжні центри та забезпечити організацію їх діяльності;
  - Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування включити проекти та заходи, що реалізуються та здійснюються молодіжними центрами, до місцевих програм реалізації державної молодіжної політики.
3. Міністерству молоді та спорту в шестимісячний строк:

- розробити та затвердити в установленому порядку за погодженням з Міністерством фінансів примірні штатні нормативи;
- розробити в установленому порядку за погодженням з Міністерством соціальної політики і Міністерством фінансів та подати на розгляд Кабінету Міністрів України умови оплати праці працівників молодіжного центру.

Прем'єр-міністр України

В. ГРОЙСМАН

ТИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ

ПРО МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Молодіжний центр (далі – центр) – установа, що утворюється для вирішення питань соціального становлення та розвитку молоді.
2. Центр у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції і законів України, актами Кабінету Міністрів України та положенням про центр.
3. Метою діяльності центру є сприяння:
  - соціалізації та самореалізації молоді;
  - інтелектуальному, моральному, духовному розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу;
  - національно-патріотичному вихованню молоді;
  - популяризації здорового способу життя молоді;
  - працевлаштуванню молоді та зайнятості у вільний час, молодіжному підприємництву;
  - забезпеченню громадянської освіти молоді та розвитку волонтерства;
  - підвищенню рівня мобільності молоді.
4. Засновниками центрів (далі – засновники) комунальної форми власності можуть бути органи місцевого самоврядування, центрів приватної форми власності – юридичні та/або фізичні особи. Центри приватної форми власності у своїй діяльності можуть використовувати це Типове положення.
5. Центри комунальної форми власності утворюються в установленому законодавством порядку насамперед на базі існуючих установ, які працюють з молоддю, виходячи з потреби конкретного регіону, а у разі відсутності таких установ – шляхом утворення нових центрів.
6. Центр діє на підставі положення, яке розробляється на основі цього Типового положення та затверджується засновником.

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ, ЗАВДАННЯ ТА ПРАВА ЦЕНТРУ

7. Центр провадить діяльність з урахуванням таких принципів:

- 1) повага до прав людини – визнання прав людини найвищою соціальною цінністю, боротьба з ксенофобією, проявами расизму та іншими формами дискримінації, поборення людиноненависницьких ідеологій;
- 2) рівність, відкритість та доступність – запобігання впливу будь-яких факторів, які можуть обмежити можливості участі молоді, проведення заходів для молоді у зручний час;
- 3) добровільна участь у діяльності центру;
- 4) активна участь молоді – залучення молоді до процесу ухвалення рішень щодо діяльності центру;
- 5) ціннісно-орієнтована освіта – сприяння національно-патріотичному вихованню та громадянській освіті молоді, зокрема через неформальну освіту;
- 6) різноспрямованість соціального впливу – забезпечення індивідуального розвитку та становлення молоді як активного соціального суб'єкта;
- 7) участь у формуванні та реалізації державної політики в молодіжній сфері – популяризація та проведення заходів щодо встановлення стандартів у галузях, які є важливими для реалізації політики у молодіжній сфері на загальнодержавному і місцевому рівні;
- 8) розвиток знань та освітніх інновацій – інновації в роботі з молоддю та формування знань і навичок, необхідних для самореалізації молоді.

8. Основними завданнями центру є:

- 1) утвердження громадянської позиції, духовності, моральності, національно-патріотичної свідомості та формування у молоді сімейних, національних і загальнолюдських цінностей;
- 2) популяризація стандартів європейської молодіжної політики і роботи з молоддю в Україні, освітньої філософії та підходів відповідно до рекомендацій Ради Європи та Європейського Союзу;
- 3) створення умов для творчого розвитку особистості, інтелектуального самовдосконалення та лідерських якостей у молоді;
- 4) популяризація здорового способу життя молоді;
- 5) сприяння працевлаштуванню молоді та зайнятості у вільний час, молодіжному підприємництву;
- 6) забезпечення розвитку міжнародного молодіжного співробітництва та міжрегіональної взаємодії молоді в Україні, сприяння волонтерській діяльності та мобільності молоді.

9. Центр відповідно до покладених на нього завдань:

- 1) сприяє інтелектуальному, моральному, духовному розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу, забезпечує національно-патріотичне виховання та громадянську освіту молоді;
- 2) проводить інформаційно-просвітницьку роботу, зокрема організовує конференції, засідання, форуми, семінари, тренінги, акції; замовляє видавничу продукцію; вивчає громад-

ську думку, використовує соціальну рекламу, забезпечує можливості для неформальної освіти молоді;

- 3) проводить заходи, спрямовані на популяризацію здорового способу життя молоді;
- 4) проводить профорієнтаційну роботу серед молоді, сприяє її працевлаштуванню та зайнятості у вільний час, молодіжному підприємництву;
- 5) взаємодіє із структурними підрозділами місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства, органами учнівського та студентського самоврядування;
- 6) організовує змістовне дозвілля молоді та сприяє її волонтерській діяльності;
- 7) сприяє вивченню та поширенню інноваційного національного та міжнародного досвіду з питань реалізації політики у молодіжній сфері;
- 8) взаємодіє з іншими молодіжними центрами.

10. Центр має право:

- 1) самостійно визначати форми та методи діяльності, планувати свою роботу, визначати стратегію та основні напрями розвитку відповідно до законодавства;
- 2) взаємодіяти з органами виконавчої влади, їх консультативно-дорадчими органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, іншими юридичними та фізичними особами;
- 3) отримувати в установленому законом порядку від органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для виконання покладених на центр завдань;
- 4) в установленому законодавством порядку придбавати, орендувати і відчужувати необхідне для провадження своєї діяльності майно, укладати договори, бути позивачем та відповідачем у судах;
- 5) вносити за погодженням із засновником пропозиції органам державної влади та органам місцевого самоврядування стосовно діяльності центру;
- 6) здійснювати обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»;
- 7) здійснювати міжнародне співробітництво з питань реалізації державної політики в молодіжній сфері.

КЕРІВНИЦТВО ЦЕНТРОМ

11. Центр очолює директор, який призначається на посаду на визначений засновником строк та звільняється з посади відповідно до законодавства.

12. Директор центру:

- 1) організовує роботу центру, несе персональну відповідальність за виконання покладених на нього завдань;
- 2) затверджує організаційну структуру центру, посадові інструкції працівників центру, а також правила внутрішнього розпорядку центру та контролює їх виконання;
- 3) розробляє штатний розпис та подає його на затвердження в установленому законодавством порядку;
- 4) в установленому порядку призначає на посади та звільняє з посад працівників центру, здійснює контроль за виконанням працівниками покладених на них обов'язків;
- 5) видає у межах своїх повноважень накази, організовує і контролює їх виконання;
- 6) укладає договори, діє від імені центру і представляє його інтереси;
- 7) розпоряджається за згодою засновника коштами та майном відповідно до законодавства;
- 8) відкриває і закриває рахунки центру в органах Казначейства, установах банків;
- 9) розробляє і подає на затвердження засновнику плани роботи центру і звіти про їх виконання;
- 10) на вимогу експертної ради, утвореної при центрі, надає інформацію про діяльність центру;
- 11) організовує ведення бухгалтерського обліку та звітності центру;
- 12) організовує планування видатків, необхідних для провадження діяльності центру, звітує про їх здійснення;
- 13) здійснює інші повноваження, визначені законодавством.

13. Директор центру підзвітний та підконтрольний засновнику.

14. З метою сприяння участі громадськості, зокрема молоді, у забезпеченні ефективної діяльності центру при центрі утворюється консультативно-дорадчий орган – експертна рада, яка діє відповідно до положення про експертну раду, затвердженого засновником.

Фінансово-господарська діяльність та матеріально-технічна база центру

15. Центр є юридичною особою, має самостійний баланс, відповідні рахунки в органах Казначейства, установах банків, печатку та бланк із своїм найменуванням, а також власну символіку.
16. Центр володіє майном, орендованим або придбаним за рахунок коштів засновника та інших джерел, не заборонених законодавством.
17. Фінансове забезпечення центру здійснюється за рахунок коштів засновника та інших джерел, не заборонених законодавством.

Центр може надавати платні послуги в установленому законодавством порядку.

18. Майно і кошти центр використовує виключно для досягнення мети, визначеної положенням про центр.

19. Центр веде бухгалтерський облік, статистичну та іншу звітності в установленому порядку.
20. Центр через власний веб-ресурс оприлюднює інформацію про майно, кошти та напрями їх використання не менш як один раз на рік.
21. Діяльність центру може бути припинена в результаті його реорганізації або ліквідації в установленому законодавством порядку.

ТИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ

ПРО ЕКСПЕРТНУ РАДУ ПРИ МОЛОДІЖНОМУ ЦЕНТРІ

1. Експертна рада при молодіжному центрі (далі — експертна рада) — консультативно-дорадчий орган, який утворюється при молодіжному центрі та сприяє участі громадськості, зокрема молоді, у забезпеченні ефективної діяльності центру.
2. Експертна рада у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції і законів України, актами Кабінету Міністрів України та положенням про експертну раду.
3. Експертна рада діє на підставі положення про експертну раду, яке розробляється на основі цього Типового положення та затверджується засновником молодіжного центру.
4. Основними завданнями експертної ради є:
  - 1) здійснення громадського контролю за діяльністю молодіжного центру, в тому числі використанням майна і коштів центру, та діяльністю директора молодіжного центру, забезпеченням її прозорості, правомірності, законності, доцільності;
  - 2) сприяння врахуванню молодіжним центром громадської думки під час провадження його діяльності;
  - 3) підготовка пропозицій щодо визначення завдань, шляхів перспективного розвитку та основних напрямів діяльності молодіжного центру, здійснення контролю за виконанням;
  - 4) підготовка пропозицій до плану роботи молодіжного центру, здійснення контролю за його виконанням;
  - 5) заслуховування звіту директора молодіжного центру про діяльність центру;
  - 6) проведення моніторингу стану виконання молодіжним центром покладених на нього завдань;
  - 7) проведення аналізу результатів перевірок діяльності молодіжного центру.

5. Експертна рада має право:

- 1) отримувати в установленому порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для виконання покладених на неї завдань;
- 2) залучати до участі у своїй роботі представників центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), а також представників вітчизняних та міжнародних громадських об'єднань, незалежних експертів, фахівців, науковців (за згодою);
- 3) утворювати у разі потреби для виконання покладених на неї завдань постійні та тимчасові робочі групи;
- 4) організовувати проведення конференцій, семінарів, нарад та інших заходів;
- 5) розглядати пропозиції інститутів громадянського суспільства та звернення громадян з питань, що належать до компетенції експертної ради;
- 6) проводити відповідно до законодавства громадську експертизу діяльності молодіжного центру;
- 7) подавати засновнику, директору та працівникам молодіжного центру обов'язкові для розгляду пропозиції та рекомендації щодо діяльності центру;
- 8) мати інші права, визначені законодавством.

6. Експертна рада утворюється у складі не менше трьох осіб. Посадовий склад експертної ради затверджує засновник молодіжного центру.

Не менше половини складу експертної ради повинні становити представники активної молоді, інститутів громадянського суспільства, що працюють з молоддю, які обираються на умовах конкурсу в порядку, визначеному засновником молодіжного центру. До складу експертної ради може бути делеговано не більш як по одному представнику від кожного інституту громадянського суспільства.

Одна і та ж особа не може бути членом експертної ради більш як два строки поспіль. Члени експертної ради також не можуть бути працівниками молодіжного центру.

7. Персональний склад експертної ради затверджує її голова, якщо інше не передбачено законодавством.

8. Строк повноважень членів експертної ради становить два роки. Члени експертної ради здійснюють свої повноваження на безоплатній основі.

Повноваження члена експертної ради можуть бути достроково припинені за рішенням засновника молодіжного центру в разі:

- особистого бажання члена експертної ради;
- неможливості виконання, невиконання або неналежного виконання повноважень членом експертної ради.

9. Експертну раду очолює її голова. Обрання та дострокове припинення повноважень голови експертної ради здійснюється більшістю голосів загальної кількості членів експертної ради.
10. Основною формою роботи експертної ради є засідання, які веде її голова. У разі неможливості здійснення головою експертної ради своїх повноважень його повноваження здійснює один із членів експертної ради за її рішенням.
11. Засідання експертної ради проводяться у разі потреби, але не рідше одного разу на квартал. Засідання експертної ради скликає її голова за власною ініціативою, а у разі потреби – члени експертної ради або директор молодіжного центру.

Позачергові засідання експертної ради скликає її голова, а також директор молодіжного центру на вимогу члена експертної ради протягом десяти календарних днів з дня отримання такої вимоги. Вимога про скликання позачергового засідання експертної ради повинна містити обґрунтування питання, яке потребує обговорення експертною радою.
12. Засідання експертної ради можуть проводитися шляхом особистої присутності її членів або їх участі в режимі відеоконференції.
13. Засідання експертної ради є правоможним, якщо в ньому беруть участь не менше двох третин загальної кількості членів експертної ради.
14. Рішення експертної ради ухвалюється шляхом відкритого голосування більшістю голосів її членів. Кожен член експертної ради під час голосування має один голос і не може його передавати іншій особі. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос головуючого на засіданні.

Директор молодіжного центру та запрошені експертною радою особи можуть брати участь у її засіданнях з правом дорадчого голосу.
15. Рішення, ухвалені на засіданні експертної ради, оформлюються протоколом, який підписується головоючим на засіданні.

Член експертної ради, який не підтримує рішення, може викласти у письмовій формі свою окрему думку, що додається до протоколу засідання.
16. Рішення експертної ради, що відповідають вимогам законодавства, мають рекомендаційний характер і є обов'язковими для розгляду засновником, директором та працівниками молодіжного центру.
17. Матеріально-технічне та організаційне забезпечення діяльності експертної ради здійснює молодіжний центр.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗНАК ЯКОСТІ ТА КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ ДЛЯ МОЛОДІЖНИХ ЦЕНТРІВ

I. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНИХ ЦЕНТРІВ В УКРАЇНІ

1. Національний знак якості для молодіжних центрів розроблено відповідно до завдань і заходів з виконання Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016 – 2020 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 року № 148, кроку 123 розділу III Плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2017 року № 275, та з метою підвищення якості діяльності молодіжних центрів і послуг, що ними надаються.
2. Оцінка якості діяльності обласних та місцевих молодіжних центрів здійснюється за окремими критеріями.

II. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВОГО МОЛОДІЖНОГО ЦЕНТРУ

1. Критерії оцінки якості діяльності місцевого молодіжного центру:
  - 1) орієнтування на роботу з молоддю, створення відповідних умов для громадської діяльності молоді;
  - 2) наявність компетентного персоналу;
  - 3) сприяння розвитку якості роботи з молоддю;
  - 4) забезпечення прозорих механізмів управління і фінансових процедур;
  - 5) забезпечення участі молоді, молодіжних організацій в реалізації концепцій і програм центру;
  - 6) використання при плануванні діяльності центру кількісних та якісних показників оцінки ефективності;
  - 7) врахування в діяльності центру основних напрямів державної політики в молодіжній сфері.

В інтерпретації цих критеріїв допускається гнучкість, а самі критерії є напрямними для оцінки ступеня, в якому вони виконуються.

2. При оцінці якості враховуються такі принципи діяльності центру:
  - 1) відкритість (забезпечення організації дозвілля молодій людині в позанавчальний час);
  - 2) територіальна зручність (розташування центру в межах мікрорайону, аби юнацтво могло дістатися туди в будь-який час без батьків);
  - 3) безкоштовність (проведення дозвілля та заняття в центрі є безкоштовними);

- 4) доступність (дозвілля в центрі організовується не лише для дітей, але й для дорослих, осіб з інвалідністю (неформальна освіта протягом усього життя), робочі години мають бути зручними для молоді).
3. При оцінці якості діяльності місцевого молодіжного центру за критерієм орієнтування на роботу з молоддю, створення відповідних умов для громадської діяльності молоді враховуються такі показники:
- 1) приділення основної уваги в програмі центру молоді та особам, залученим до роботи з молоддю;
  - 2) установлення робочого часу центру, зважаючи на потреби молоді та робочий час освітніх установ; організація діяльності у вихідні, у час до і після навчання, у святкові дні та під час навчальних канікул молоді;
  - 3) використання індивідуальних і колективних форм та способів організації роботи з молоддю;
  - 4) наявність на приміщенні центру легко зчитуваної вивіски з найменуванням установи та зазначенням робочого часу;
  - 5) наявність опалення, освітлення, санітарно-побутового приміщення (вбиральні), водопроводу;
  - 6) наявність доступу до мережі Інтернет, доступного зв'язку з мобільного або стаціонарного телефону;
  - 7) провадження діяльності центру на основі найкращих практик відкритої роботи з молоддю в Україні та за кордоном;
  - 8) використання в роботі різноманітних методів для задоволення потреб молоді (за принципами неформальної освіти, заняття в групах, дискусії, творчі лабораторії, семінари, індивідуальні консультації тощо);
  - 9) відповідність більшості навчальних заходів у центрі профілю неформальної освіти та їх здійснення через організацію змістовного дозвілля молоді;
  - 10) відповідність роботи з молоддю плану діяльності центру; формування списку проведених заходів або послуг, що надає центр;
  - 11) забезпечення толерантного і безпечного робочого середовища, поваги до людської гідності;
  - 12) формування правил поведінки в центрі разом з відвідувачами.
- Неформальні освітні заходи характеризуються як добровільні, доступні для усіх, спрямовані на учасника, навчання життєвим навичкам та підготовку до активної громадської діяльності, засновані як на індивідуальному, так і на груповому навчанні з колективним підходом, цілісні та орієнтовані на процес.
4. При оцінці якості діяльності місцевого молодіжного центру за критерієм наявності компетентного персоналу враховуються такі показники:
- 1) наявність у центрі принаймні двох працівників, відповідальних за роботу з молоддю, контроль якості, а також підтримку заходів, у тому числі тих, що ведуться співробітниками, залученими ззовні;

- 2) відповідність чисельності персоналу центру, що працює з молоддю, обсягу діяльності, що провадиться центром; наявність принаймні в одного працівника центру сертифіката за результатами проходження програми «Молодіжний працівник», передбаченого Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2016 - 2020 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 року № 148;
  - 3) відповідність діяльності персоналу центру європейським вимогам щодо молодіжної роботи, зокрема:
    - врахування потреб та запитів молоді;
    - забезпечення можливостей для неформальної освіти молоді;
    - підтримка та розширення можливостей молоді для розуміння суспільства, в якому вони живуть, і взаємодії з ним;
    - підтримка молоді щодо активного та конструктивного розвитку міжкультурних відносин;
    - постійний аналіз та оцінювання діяльності з метою покращення якості молодіжної роботи;
    - підтримка командних занять;
    - залучення молоді до формування стратегії розвитку центру та планів його діяльності;
    - розробка, впровадження та оцінювання проектів для молоді;
  - 4) знання працівниками центру, як здійснюється неформальна освіта та в чому полягає їхня роль у підтримці суспільної діяльності молоді;
  - 5) постійне підвищення працівниками центру своєї кваліфікації;
  - 6) наявність в центрі працівника для здійснення адміністративної роботи; молодіжний працівник також може виконувати адміністративну роботу, але вона не повинна займати більше ніж 20% його робочого часу;
  - 7) здійснення молодіжним працівником центру безпосередньої роботи з молоддю (не менше ніж 80% робочого часу);
  - 8) урахування гендерної специфіки освітнього профілю (персонал центру має складатися з осіб різної статі);
  - 9) наявність внутрішнього розпорядку, що встановлює вимоги до поведінки персоналу в центрі, правила перебування в центрі для відвідувачів (для молоді та за необхідності для членів їх сімей або близьких родичів (батьки, брати, сестри тощо).
5. При оцінці якості діяльності місцевого молодіжного центру за критерієм сприяння розвитку якості роботи з молоддю враховуються такі показники:
- 1) регулярне проведення оцінювання роботи центру як основи для неформальної освіти та поліпшення своєї діяльності;
  - 2) розроблення центром нових та інноваційних моделей роботи з молоддю;
  - 3) здійснення обміну інформацією з іншими учасниками молодіжного сектору щодо змісту і якості їх роботи та з професіоналами і волонтерами, що залучені до розвитку молодіжної роботи на національному та міжнародному рівнях;

- 4) розроблення центром власних матеріалів та розповсюдження їх у молодіжному секторі на національному та міжнародному рівнях;
  - 5) впровадження центром кращих практик для залучення молоді, молодіжних організацій, асоціацій та структур;
  - 6) використання молоддю можливостей центру з метою вирішення молодіжних проблем, які їх хвилюють, і відстоювання інтересів задля формування своєї особистості як активного суб'єкта соціальних змін.
6. При оцінці якості діяльності місцевого молодіжного центру за критерієм забезпечення прозорих механізмів управління і фінансових процедур враховуються такі показники:
- 1) наявність веб-сторінки центру та представлення у соціальних мережах;
  - 2) наявність у центрі працівника, відповідального за ведення фінансового звіту, або делегування цих функцій органу, що веде фінансовий облік;
  - 3) публічне надання громадськості інформації про місію та стратегію розвитку центру, форми роботи, цілі, завдання, засоби, способи їх реалізації та послуги, що ним надаються;
  - 4) щорічне оприлюднення центром фінансового звіту про діяльність;
  - 5) наявність у центрі списку заходів, що відбудуться, та послуг, які надаються;
  - 6) наявність та використання документації щодо фіксування діяльності центру;
  - 7) демонстрування узгодженості напрямів діяльності та заходів центру з цінностями Ради Європи (Переглянута Європейська Хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівнях, Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти в галузі прав людини) через свою практичну діяльність і структурний склад.
7. При оцінці якості діяльності місцевого молодіжного центру за критерієм забезпечення участі молоді, молодіжних організацій в реалізації концепцій і програм центру враховуються такі показники:
- 1) систематичне оцінювання молоддю, яка відвідує центр, якості та змісту послуг, що надаються центром;
  - 2) врахування керівництвом центру оцінки відвідувачів і здійснення ним постійного зворотного зв'язку для поліпшення якості обслуговування;
  - 3) врахування центром питань і проблем молоді для розвитку своєї діяльності;
  - 4) допомога молодіжному громадянському суспільству у висвітленні точки зору, пропозицій та проблем молоді для врахування політиками і посадовцями при ухваленні та реалізації ними рішень;
  - 5) залучення до оцінки діяльності центру представників молодіжних організацій, асоціацій та структур як консультантів (за їх згодою);
  - 6) надання можливості молоді брати участь у підготовці, здійсненні та оцінці заходів і результатів діяльності центру, а також увійти до складу його керівних органів;
  - 7) залучення відвідувачів центру до формування, організації, виконання та оцінки заходів центру (за їх згодою).

8. При оцінці якості діяльності місцевого молодіжного центру за критерієм використання при плануванні діяльності центру кількісних та якісних показників оцінки ефективності враховуються такі показники:
- 1) здійснення з метою оцінки планування роботи центру аналізу:
    - поточної ситуації та прогресу;
    - основних показників діяльності центру;
    - відгуків (за результатами опитування) відвідувачів центру та їхніх батьків (якщо відвідувачі неповнолітні);
    - ідентифікації цільової групи центру, її потреб;
    - цілей і напрямів діяльності, які потрібно удосконалювати;
  - 2) складання плану діяльності центру не менше ніж на один рік згідно з оцінкою поточної ситуації та передбачення у ньому:
    - результатів, яких планується досягнути, з обґрунтуванням їх необхідності;
    - показників досягнення цих результатів наприкінці кожного року;
    - заходів і дій, які допоможуть досягнути результатів, із визначенням їх термінів;
    - людських та фінансових ресурсів, необхідних для здійснення конкретної діяльності;
  - 3) підготовка наприкінці року річного звіту центру про виконання плану діяльності з оцінкою в ньому досягнутих результатів діяльності центру;
  - 4) організація регулярних нарад працівників центру (принаймні один раз на місяць) для обговорення поточних проблем та планування заходів;
  - 5) використання центром таких кількісних показників:
    - загальна кількість відвідувачів;
    - кількість унікальних відвідувачів;
    - кількість постійних відвідувачів (відвідувачі, які відвідують центр принаймні один раз на тиждень);
    - розподіл відвідувачів за віком та кількістю;
    - сума залучених коштів;
    - кількість відвідувачів центру, що входять до груп ризику, осіб з інвалідністю;
    - кількість заходів, які організувала/ініціювала молодь;
  - 6) використання центром таких якісних показників:
    - методи роботи з молоддю;
    - кількість індивідуальних консультацій;
    - накопичення документації;
  - 7) використання центром таких показників впливу на цільові групи:
    - активне залучення молодих людей до різного виду програм;
    - самостійність;
    - уміння працювати у групі/індивідуально;
    - аналіз розвитку компетенцій відвідувачів.

9. При оцінці якості діяльності місцевого молодіжного центру за критерієм врахування в діяльності центру основних напрямів державної політики в молодіжній сфері враховуються такі показники:
- 1) відображення в результатах роботи центру багатогранності запитів зацікавлених сторін; співпраця з організаціями, які здійснюють роботу на території відповідної громади;
  - 2) здійснення центром інформаційно-просвітницької роботи щодо висвітлення молодіжної політики (для втілення змісту і напрямів молодіжної політики в життя);
  - 3) постійна співпраця центру з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо питань молодіжної політики; надання центром у разі необхідності підтвердження, що його діяльність підтримується органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування (положення, статут або інший офіційний документ, яким засновується центр, офіційний лист про підтримку на місцевому, регіональному чи національному рівнях);
  - 4) дотримання у роботі центру принципів щодо збереження довкілля.

III. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОБЛАСНОГО МОЛОДІЖНОГО ЦЕНТРУ

1. Критерії оцінки якості діяльності обласного молодіжного центру:
  - 1) відповідність обласного молодіжного центру, а також мережі його філій критеріям якості діяльності місцевого молодіжного центру;
  - 2) забезпеченість центру навчальними і житловими приміщеннями з робочими зручностями, що підходять для проведення міжрегіональних і міжнародних заходів з різними групами учасників;
  - 3) сприяння розвитку молодіжних обмінів, міжрегіональному і міжнародному співробітництву в молодіжній сфері;
  - 4) наявність можливостей для проведення освітніх, відпочинкових і оздоровчих наметових таборів для дітей та молоді;
  - 5) підтримка і впровадження центром цінностей Ради Європи, сприяння діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в молодіжній сфері.
2. При оцінці якості діяльності обласного молодіжного центру за критерієм відповідності обласного молодіжного центру, а також мережі його філій критеріям якості діяльності місцевого молодіжного центру враховуються такі показники:
  - 1) орієнтування на роботу з молоддю, створення відповідних умов для громадської діяльності молоді;
  - 2) наявність компетентного персоналу;
  - 3) сприяння розвитку якості роботи з молоддю;
  - 4) забезпечення прозорих механізмів управління і фінансових процедур;
  - 5) забезпечення участі молоді, молодіжних організацій в реалізації концепцій і програм центру;

- 6) використання при плануванні діяльності центру кількісних та якісних показників оцінки ефективності;
  - 7) врахування в діяльності центру основних напрямів державної політики в молодіжній сфері.
3. При оцінці якості діяльності обласного молодіжного центру за критерієм забезпеченості центру навчальними і житловими приміщеннями з робочими зручностями, що підходять для проведення міжрегіональних і міжнародних заходів з різними групами учасників, враховуються такі показники:
- 1) можливість забезпечення харчування та проживання на одній території кампуса (спільне проживання є невід'ємною частиною освітньої концепції/процесу);
  - 2) забезпечення необхідних зручностей для учасників заходів (при проведенні громадських заходів, під час відпочинку не допускається переміщення групи за межі кампуса);
  - 3) розміщення учасників заходів у приміщенні з необхідними основними засобами гігієни (проживання в орендованому приміщенні або в наметах і кемпінгах є неприйнятним);
  - 4) наявність можливості організації в центрі міжнародних навчальних сесій та аналогічної діяльності (тобто забезпечення розміщення тридцяти п'яти учасників);
  - 5) відповідність умов праці в центрі різним форматам діяльності, інтерактивним заходам, а також семінарам, конференціям і зустрічам;
  - 6) наявність можливості забезпечення синхронного перекладу для груп учасників;
  - 7) забезпечення високоякісної освітньої підтримки молоді, формальних і неформальних структур молодіжного громадянського суспільства, а також безпечних умов для тимчасового проживання;
  - 8) забезпечення доступності центру для молоді з особливими потребами (наявність у працівників центру знань і навичок роботи з молоддю з особливими потребами; передбачення у планах діяльності центру програм і заходів для молоді з особливими потребами; забезпечення необхідними фізичними засобами).
4. При оцінці якості діяльності обласного молодіжного центру за критерієм сприяння розвитку молодіжних обмінів, міжрегіональному і міжнародному співробітництву в молодіжній сфері враховуються такі показники:
- 1) наявність в центрі гнучких й адекватних умов праці для здійснення діяльності з використанням неформальної методології освіти та відповідної сприятливої атмосфери для міжнародної діяльності;
  - 2) володіння працівниками центру, що працюють із молоддю, іноземними мовами (насамперед, англійською);
  - 3) організація та проведення в центрі міжнародних і різнопланових заходів;
  - 4) здійснення центром міжнародного співробітництва в молодіжній сфері;
  - 5) співпраця центру з програмою Європейської комісії «Європейська волонтерська служба»;
  - 6) участь центру в мережевій роботі між молодіжними центрами;

- 7) наявність у центрі сучасного робочого середовища, легко адаптованого для проведення міжнародних заходів, зокрема у сфері неформальної освіти молоді, та приміщення з обладнанням для синхронного перекладу, бібліотеки, аудіовізуальних засобів і комп'ютерів;
  - 8) поширення та впровадження центром кращих практик міжнародного рівня, закріплених у Переглянутій Європейській Хартії участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівнях та Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти в галузі прав людини.
5. При оцінці якості діяльності обласного молодіжного центру за критерієм наявності можливості для проведення освітніх, відпочинкових і оздоровчих наметових таборів для дітей та молоді враховуються такі показники:
- 1) відповідність Державним санітарним нормам та правилам влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 07 лютого 2012 року № 89, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 23 лютого 2012 року за № 284/20597;
  - 2) здійснення центром контролю кадрового забезпечення таборів на своїй території, лідерів, які є відповідальними за безпеку кожної дитини у своїй групі, а також статусу перебування в таборі неповнолітніх осіб;
  - 3) наявність у таборі можливості для здійснення щонайменше трьох різних одноденних піших прогулянок до лісового масиву, пам'яток природи чи архітектури, місць, пов'язаних із національно-визвольною боротьбою українського народу;
  - 4) наявність у таборі стаціонарних можливостей для самостійного будівництва:
    - дерев'яних сезонних будівель і споруд (кухня, сховище для їжі, столи і лавки для споживання їжі);
    - місце для вечірньої ватри;
    - місце для проведення заходів із неформальної освіти, захищених від дощу та вітру;
  - 5) спроможність центру надати мінімальні зручності для ночівлі учасників таборів у польових умовах (намети, каремати, спальні мішки);
  - 6) забезпечення дотримання в таборі Правил пожежної безпеки в Україні, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30 грудня 2014 року № 1417, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України від 05 березня 2015 року за № 252/26697;
  - 7) здійснення чітких позначень можливих загроз від стихійних лих у межах табору, дотримання адміністрацією табору усіх необхідних заходів і процедур для забезпечення безпеки відпочиваючих;
  - 8) здійснення контролю за проростанням ядовитих рослин (борщовик, отруйний плющ тощо), їх ліквідація з районів, де присутність цих рослин є небезпечною для учасників табору; утримання усіх будівель, майданчиків та обладнання у належному стані для виключення або зведення до мінімуму небезпеки від ям, скла, осколків, гострих виступів та інших небезпечних умов і забезпечення безпеки усіх осіб, які проживають у центрі.

6. При оцінці якості діяльності обласного молодіжного центру за критерієм підтримки і впровадження центром цінностей Ради Європи, сприяння діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в молодіжній сфері, враховуються такі показники:
- 1) формування етики роботи центру, його програми та напрямів діяльності на основі цінностей Ради Європи (дотримання прав людини, демократія та верховенство права);
  - 2) врахування у діяльності й методах роботи центру пріоритетів молодіжного сектору Ради Європи, активна діяльність у напрямках неформальної освіти в галузі прав людини, міжкультурних обмінів, залучення молоді, активного демократичного громадянства та соціальної інтеграції молоді; розповсюдження серед відвідувачів центру матеріалів центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в молодіжній сфері;
  - 3) обізнаність персоналу центру про напрями діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в молодіжній сфері, та надання працівниками центру відповідної інформації усім зацікавленим особам;
  - 4) сприяння діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в молодіжній сфері (наприклад, участь у підготовці фахівців у сфері неформальної молодіжної освіти);
  - 5) функціонування центру як лабораторії для розробки інноваційних підходів до ціннісно-орієнтованої неформальної освіти молоді та підготовки мультиплікаторів цінностей Ради Європи;
  - 6) створення центром власних матеріалів і програм у напрямках неформальної освіти в галузі прав людини, міжкультурних обмінів та громадянської освіти;
  - 7) проведення центром лабораторій для розробки стандартів якості молодіжної роботи та інновацій у питаннях формування молодіжної політики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

1. **Бюджетний кодекс України: Кодекс від 08.07.2010 р. № 2456-VI, станом на 01.01.2018 р.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. – Назва з екрану.
2. **Каталог кращих практик молодіжної роботи в Україні – 2017** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://youth-worker.org.ua/downloads/best-practices-2017/>. – Назва з екрану.
3. **Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : схвалено розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>. – Назва з екрану.
4. **Дорожня карта реформування молодіжної сфери** [Електронний ресурс] / Мін-во молоді та спорту України. – Режим доступу: <http://dmsu.gov.ua/media/2015/07/15/7/Prezentaciya.pdf>. – Назва з екрану.
5. **Наметові табори України : метод. матеріали Всеукр. семінару, спрямованого на формування бережливого ставлення до навколишнього середовища** [Електронний ресурс] / Мін-во молоді та спорту України, Держ. ін-т сімей. та молод. політики, Сум. обл. центр відпочинку, оздоровлення та військово-патріот. виховання. – [Б. м.], 2017. – Режим доступу: http://dmsu.gov.ua/media/2017/10/23/9/METODICHKA_Nametovi_tabori.PDF. – Назва з екрану.
6. **Національний офіс програми Erasmus+ в Україні** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://erasmusplus.org.ua/>. – Назва з екрану.
7. **Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. 2015 р.** [Електронний ресурс] / Конгрес місцевих і регіон. влад Ради Європи. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/168071b58f>. – Назва з екрану.
8. **Учебник по работе с молодежью** / [ред. Марит Валге]. – Таллинн : Эстон. бюро программы «Молодежь Европы», 2013. – Режим доступа: <http://youth-worker.org.ua/downloads/posibnik-po-roboti-z-moloddu/>. – Название с екрана.
9. **Про організаційний розвиток простою мовою : посіб. для практиків.** – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://youth-worker.org.ua/downloads/pro-organizacijnij-rozvitok-prostoyu-movoyu/>. – Назва з екрану.
10. **КОМПАС : посіб. з освіти в галузі прав людини за участі молоді** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coe.int/uk/web/compass>. – Назва з екрану.

11. **Компасито : Посobie по обучению детей правам человека.**— 2008. — Режим доступа: <http://www.eycb.coe.int/compasito/ru/>. — Название с экрана.
12. **Скажи своє слово: Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті** (укр. вид.). — Страсбург ; Біла Церква : Вид-во Ради Європи ; Час Змін Інформ, 2016. — Режим доступу: <https://rm.coe.int/have-your-say-manual-ukr/1680789a84>. — Назва є екрану.
13. **Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи. Інструмент для оцінювання та розвитку компетенцій молодіжної роботи / Мін-во молоді та спорту ;** [пер. та адаптація О. Мурашкевича]. — 2016. — Режим доступу: <http://youth-worker.org.ua/downloads/portfolio-molodizhnoyi-roboti-radi-yevropi/>. — Назва з екрану.
14. **Молодіжний працівник. Навчальна програма для фахівців, які працюють з молоддю** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://youth-worker.org.ua/>. — Назва з екрану.
15. **Проект Закону про молодь : номер № 3621, дата реєстрації від 10.12.2015 р.** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3621&skl=9. — Назва з екрану.
16. **Рекомендації молодіжним центрам щодо впровадження інклюзивних підходів в молодіжній роботі** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://youth-worker.org.ua/downloads/rekomendaciyi-molodizhnim-centram-shhodo-vprovadzhennya-inklyuzivnikh-pidkhodiv-v-molodizhnij-roboti-5-kejsiv/>. — Назва з екрану.
17. **Децентралізація дає можливості : Державний сайт.** — Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/>. — Назва з екрану.
18. **Молодь України – 2017 : Результати соціологічного дослідження / авт.: Н. Дмитрук, Г. Падалка, Н. Тілікіна та ін.** — Тернопіль : ТОВ «Терно-граф», 2017. — 72 с. — Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/34436>. — Назва з екрану.
19. **Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2016 року)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/34438>. — Назва з екрану.
20. **Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016–2020 роки : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 18 лют. 2016 р. № 148.** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-%D0%BF>. — Назва з екрану.
21. **Переглянута Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні. 2003 р.** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://humanrightsukraine.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/eu_charter_ukr.pdf. — Назва з екрану.
22. **Hart R. Children's participation from tokenism to citizenship.** UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 1992. URL: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf

23. **Нова українська школа : Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.** – Режим доступу:<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>. – Назва з екрану.
24. **Мобілізація громади на підтримку дітей та сімей : тренінговий модуль з підготовки тренерів** / [авт. Гальчинська О. А. та ін.]. – Київ : Фенікс, 2010. – 80 с. – Режим доступу: <http://www.moodle.socosvita.kiev.ua/moodledata/filedir/d0/6f/d06f0a8c1f6a0f30eaea2922419f338a05419c10>. – Назва з екрану.
25. **Работа с конфликтом: Навыки и стратегии практической работы с конфликтом** / [С. Фишер и др.]. – Алматы : Конфликт. центр, 2001. – 80 с. – Режим доступа: http://www.c-r.org/downloads/WorkingWithConflict_01rus.pdf. – Название с экрана.
26. **Типові положення про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі** : затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2017 р. № 1014. – Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1014-2017-%D0%BF>. – Назва з екрану.
27. **Національний знак якості та критерії якості для молодіжних центрів : затверджені Наказом Міністерства молоді та спорту України від 03.08.2017 р. № 3284** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1061-17>. – Назва з екрану.
28. **Hart, Roger A.: «Children’s Participation: From tokenism to citizenship»**. UNICEF International Child Development Centre (now Innocenti Research Centre): Florence, 1999.

ГЛОСАРІЙ

АКТИВНЕ ГРОМАДЯНСТВО означає активну участь громадян в економічній, соціальній, культурній та політичній сферах життя. У контексті молодіжної політики активне громадянство великою мірою стосується можливостей для молоді здобути певні компетенції шляхом участі у молодіжних ініціативах чи волонтерській діяльності. Отже, активне громадянство для молоді – це підвищення обізнаності, розвиток мотивації, набуття навичок та практичного досвіду активного громадянина.

ВОЛОНТЕРСТВО – будь-які форми добровільного залучення до суспільно важливих дій. У контексті молодіжної політики волонтерство заохочується, підтримується, є справді добровільним, безкоштовним, дає можливість здобути певні компетенції та є цінним для суспільства.

ДЕПАРТАМЕНТ МОЛОДІ (МОЛОДІЖНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ) РАДИ ЄВРОПИ. Підрозділ Директорату Ради Європи з питань демократичного громадянства та участі. Департамент здійснює розробку напрямів, програм та правових інструментів, націлений на формування когерентних та ефективних молодіжних політик на місцевому, національному та європейському рівнях. Департамент молоді надає фінансову та навчальну підтримку для міжнародних молодіжних ініціатив, які здійснюються задля просування активного громадянства в середовищі молоді, мобільності молоді та цінностей прав людини, демократії та культурного плюралізму. Департамент також займається збиранням, узагальненням і поширенням експертних досліджень у сфері молоді, а також знань про життєві ситуації, мотивації та способи самовираження молодих європейців. Статутними органами Департаменту є Європейський керівний комітет у справах молоді (міністерський рівень) та Молодіжна консультаційна рада (громадський рівень). Безпосередня навчальна підтримка здійснюється у Європейських молодіжних центрах, а фінансова підтримка проектів – через Європейський молодіжний фонд.

ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ МОЛОДІ – це міждисциплінарні дослідження, що вивчають різні аспекти молоді та молодіжної політики, як-от умови соціального розвитку, яким чином молодь інтегрується в суспільство, які умови для навчання, освіти, життя, соціального включення, працевлаштування, дозвілля, громадянської участі молоді тощо. Дослідження є зазвичай прикладними, на основі них розробляються рекомендації для покращення молодіжної політики та створюються нові правові інструменти. Сучасною вимогою до молодіжної політики є її базування на даних, висновках та рекомендацій зазначених досліджень. Таку молодіжну політику ще називають політикою, заснованою на даних.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ ФОНД (ЄМФ). Фонд здійснює фінансову підтримку європейських молодіжних ініціатив і розпоряджається бюджетом приблизно 3 млн євро на рік. ЄМФ підтримує заходи молодіжних недержавних організацій, мереж та ініціатив, передовсім міжнародні молодіжні зустрічі, а також кампанії, виставки, публікації, аудіовізуальні матеріали, Інтернет-сторінки та пілотні ініціативи. ЄМФ також надає гранти на розвиток та управління міжнародним молодіжним організаціям та мережам. Починаючи з 1972го року, коли фонд був заснований, прямими бенефіціарами проектів стало близько 300 тис. молодих людей віком від 15 до 30 років.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ ФОРУМ (ЄМФ) – платформа Національних молодіжних рад та міжнародних молодіжних організацій європейських країн. Він виступає як представник інтересів молоді на європейському рівні і своїм завданням вбачає представлення та адвокатування інтересів молоді та її організацій з метою її підтримки як ресурсу для позитивних змін та інноваційних рішень. На сьогодні ЄМФ вбачає своїми основними завданнями підвищення участі молоді, посилення спроможності молодіжних організацій та утвердження ідеї самостійності (автономії) та соціального включення молоді.

ЄВРОПЕЙСЬКІ МОЛОДІЖНІ ЦЕНТРИ (ЄМЦ) – це постійно діючі структури, які знаходяться у Страсбурзі (заснований у 1972 році) та Будапешті (заснований у 1995 році) і покликані впроваджувати молодіжну політику Ради Європи. Це міжнародні навчальні центри з можливістю перебування (90 місць у Страсбурзі і 112 в Будапешті), в яких відбувається більшість заходів молодіжного сектору. Центри сплановані для проведення тренінгів, семінарів і конференцій, а серед їх працівників є консультанти, які супроводжують навчальну діяльність. Більшість заходів, які відбуваються в ЄМЦ, фінансуються Радою Європи.

ІНКЛЮЗІЯ – процес, що забезпечує людей, які знаходяться в ситуації або під загрозою соціального виключення, необхідними ресурсами для повноцінної участі в економічному, соціальному і культурному житті та рівнем благополуччя, який вважається нормальним для суспільства.

ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА означає життєвий процес, в якому людина формує свої цінності, ставлення, вміння та знання під впливом освіти та ресурсів із власного оточення чи щоденного досвіду (сім'я, ровесники, сусіди, знайомі, засоби масової інформації, робота, бібліотеки, ігри тощо). Основною рисою інформальної освіти є те, що вона відбувається в реальних життєвих процесах. Інформальна освіта не має чітких планів, організації і освітніх завдань, тим не менше, вона доповнює формальну та неформальну освіту і є основою всебічного розвитку особистості.

КОНСУЛЬТАТИВНА РАДА У СПРАВАХ МОЛОДІ (РАДИ ЄВРОПИ). Статутний орган Департаменту молоді Ради Європи, який об'єднує 30 представників молодіжних організацій і мереж та подає думки й бачення молодіжних НУО щодо діяльності молодіжного сектору Ради Європи. Це інструмент залучення молоді до прийняття рішень та участі в діяльності Ради Європи.

МЕТОД ВІДКРИТОЇ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ – засіб створення таких умов для діяльності, коли вона відкрита для кожної молодої людини без висунення умов до її поглядів, здібностей, вмінь, знань, фінансових можливостей; цей метод надає молодим людям можливість для спілкування та спільної діяльності у зручний для них час та спосіб.

МОЛОДІЖНИЙ ОБМІН – зустріч молодих людей із різних географічно місць (частіше за все – із різних країн) для спільної діяльності, яка заснована на неформальних методах освіти і стимулює міжкультурний діалог.

МОЛОДІЖНА ОРГАНІЗАЦІЯ у широкому розумінні (у т. ч. на європейському рівні) – це неурядова організація, якою керують молоді люди на добровільних засадах і членами якої теж є молоді люди. Переважно молодіжна організація ставить собі за мету відстоювання та адвокатування інтересів молоді, її соціальних прав, можливостей участі у житті громади, а також впровадження відповідних ініціатив та проектів. Молодіжні організації можуть мати різні форми, притаманні конкретній країні, як-от громадські організації, благодійні фонди, асоціації, спілки, коаліції, мережі тощо, або ж бути «молодіжним крилом» більшої структури, у т. ч. й політичної партії.

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА. Одна зі сфер публічної політики, що стосується забезпечення умов та можливостей для молодого населення країни. Загальна мета молодіжної політики – це створення умов для навчання, розвитку, реалізації можливостей та набуття нового досвіду, які дозволяють молоді здобути необхідні знання, вміння та компетенції, щоб бути активними громадянами, включеними у суспільні процеси як на громадському рівні, так і на ринку праці. Молодіжна політика зазвичай визначається відповідним стратегічним документом, на основі якого розробляються національні програми у сфері молоді. Важливо, щоб молодіжна політика ґрунтувалася на реальних потребах молоді, враховувала ситуацію й бачення розвитку та формувалася з урахуванням думки молоді. Як і кожна сфера політики, молодіжна політика має передбачати етапи формування, впровадження та оцінки.

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА, ЗАСНОВАНА НА ДАНИХ. Умовний термін для молодіжної політики, яка не лише ґрунтується на політико-правових принципах, а й максимально враховує інформацію про соціальне становище молодих людей, їхні очікування, цінності та стиль життя. Незалежні та всеосяжні дослідження у сфері молоді є одним із найважливіших засобів для отримання таких даних нарівні зі статистикою та іншою емпіричною інформацією.

МОЛОДІЖНИЙ ПАРЛАМЕНТ – це формат зустрічей для молоді, в яких учасники відіграють ролі членів парламенту. Такі моделі переважно мають на меті мотивувати молодь до політичної участі (на поточний момент або у майбутньому) та підвищити обізнаність молодих людей у політиці та політичних процесах.

МОЛОДІЖНИЙ ПРАЦІВНИК – людина, яка займається молодіжною роботою. Такі люди виконують роль фасилітаторів для молоді та молодіжних ініціатив, допомагають молоді організувати навчальний процес і здобути необхідні компетенції, у тому числі такі, що стосуються самопізнання, отримання першого досвіду у прийнятті рішень, підвищення впевненості у власних силах та відповідальності за власні дії.

МОЛОДІЖНА РОБОТА означає інструмент для особистого розвитку, соціальної інтеграції та активного громадянства молодих людей. Це ключове поняття для усіх типів діяльності, які відбуваються з молодими людьми та для них і які здійснюються самою молоддю. Інституційно молодіжна робота відбувається у позашкільній сфері та у більшості випадків безпосередньо пов'язана з неформальною освітою. Основним завданням молодіжної роботи є створення можливостей для молоді самостійно формувати своє майбутнє. Молодіжна робота охоплює великий спектр

тем і сфер залежно від потреб та інтересів самих молодих людей. Основними принципами молодіжної роботи є:

- ціннісний підхід: молодіжна робота націлена на просування ідеї включення та соціальної інтеграції;
- молодь у центрі процесу: молодіжна робота існує задля забезпечення потреб та прагнень молоді, які визначені самою молоддю;
- добровільність: молодіжна робота заснована на добровільності участі молоді;
- саморефлексивність і критичний підхід: у процесі молодіжної роботи відбувається постійний аналіз та оцінка, які дають відповіді на запитання, чи достатньо зроблено задля досягнення завдань і місії молодіжної роботи;
- наявність зав'язків: молодіжна робота постійно має реальний зв'язок з молоддю та є внеском у підтримку життєздатності громад.

МОЛОДІЖНИЙ РУХ означає самоорганізовані молодіжні групи, які діють у відповідь на соціальні виклики та націлені на трансформацію чи зміну. Вони, як і звичайні соціальні рухи, виникають здебільшого спонтанно і не мають чіткої організаційної структури чи формального членства.

МОЛОДЬ, МОЛОДІ ЛЮДИ – вікова категорія населення держави, на яку безпосередньо спрямована молодіжна політика. В Україні вікові межі для молоді становлять 14–35 років. У Раді Європи та Європейському Союзі вікові межі для молоді визначені у 13–30 років.

МОЛОДЬ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ / МОЛОДЬ З МЕНШИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ – молоді люди, які перебувають у менш привілейованому культурному, географічному чи соціально-економічному середовищі, або молодь з обмеженими фізичними можливостями. Найчастіше це результат особистої ситуації, але іноді і результат вибору людини.

НАЦІОНАЛЬНА МОЛОДІЖНА РАДА – парасолькова організація молодіжних об'єднань, а інколи й організацій, які займаються молоддю. Національні молодіжні ради є передовсім сервісними організаціями для своїх членів, а також можуть виконувати адвокаційну функцію. На європейському рівні роль парасолькової організації для молодіжних об'єднань виконує Європейський молодіжний форум.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА. Єдиного визначення для неформальної освіти немає, його можна формулювати, з огляду на різні критерії. З позиції адміністрування неформальна освіта означає заплановану освітню програму, що націлена на покращення навичок і компетенцій і відбувається поза формальними освітніми системами.

Для визначення неформальної освіти також застосовують такі критерії:

- організація навчального простору: неформальна освіта як відповідна система соціальних відносин у процесі навчання, де немає чіткої ієрархії і збережений рівний статус тих, хто навчає, і тих, хто навчається;
- система оцінювання: неформальна освіта як процес навчання, в якому немає єдиних стандартів оцінювання, а оцінка індивідуальних навчальних результатів побудована на рефлексії і зворотному зв'язку;

- визначення змісту програми: програма у неформальній освіті формується відповідно до очікувань і можливостей учасників, може переглядатися та змінюватися з позиції як методу впровадження, так і змістовного наповнення;
- форма участі: неформальна освіта є навчальним процесом, участь у якому є добровільною, але відбувається згідно з визначеними правилами (до узгодження правил залучаються як організатори, так і учасники);
- методи та підходи: неформальна освіта є навчанням через експериментування і моделювання з дотриманням принципу «навчання на практиці»;
- співвідношення процесу і результату: процес навчання є важливим, у неформальній освіті цінуються атмосфера, навчальний простір і взаємозв'язки, які вибудовуються між учасниками, тому цим не варто жертвувати заради запланованого результату;
- спосіб пізнання: неформальна освіта більшою мірою базується на процесах інтуїтивного, емоційного, інстинктивного, митецького та підсвідомого пізнання дійсності;
- професійність: неформальну освіту організовують спеціально підготовлені фахівці (тренери, аніматори, фасилітатори), які організують навчальний процес, але не обов'язково повинні підтверджувати свою кваліфікацію зовнішнім сертифікатом.

ОГЛЯД МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ – це один з інструментів Ради Європи у сфері розвитку молодіжної політики. Програма міжнародних оглядів молодіжних політик має на меті покращання управління та налагодження діалогу між різними учасниками, визначення різних компонентів молодіжної політики та їх співвідношення з європейськими стандартами, покращання обізнаності щодо різних моделей молодіжних політик, а також створення рекомендацій для кращого впровадження та уніфікації європейської молодіжної політики. Огляди здійснюються на запити національних урядів міжнародною групою експертів та публікуються у видавництві Ради Європи, вони також містять рекомендації для покращення молодіжної політики у країні та можуть бути базою для розробки національних стратегій і програм.

ОСВІТА ДЛЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ГРОМАДЯНСТВА (або громадянська освіта) означає освіту, навчання, просвітницьку, інформаційну, практичну діяльність та активні дії, спрямовані на надання тому, хто навчається, знань, вмінь та розуміння, а також формування моделей поведінки та ціннісного ставлення у плані здійснення та захисту демократичних прав і обов'язків як члена суспільства. У рамках громадянської освіти молодь вчиться цінити різноманітність та відігравати активну роль у демократичному житті задля підтримки та захисту демократії і верховенства права. Навчання активному громадянству пов'язане з питаннями прав і обов'язків громадянина, відносин між людиною та громадою та формування демократичних цінностей. Основою активного громадянства є активна участь у публічній політиці / громадському житті на локальному, національному, міжнародному та глобальному рівнях (концепція світового громадянства). Саме з принципами активного громадянства пов'язана Переглянута Європейська хартія участі молоді у місцевому та регіональному житті.

ОСВІТА З ПРАВ ЛЮДИНИ означає освіту, навчання, просвітницьку, інформаційну, практичну діяльність та активні дії, спрямовані на надання тому, хто навчається, знань, умінь та розуміння, а також на формування моделей поведінки та ціннісного ставлення у плані розбудови та захисту універсальної культури прав людини в суспільстві у частині підтримки та захисту прав людини

та основних свобод. Освіта з прав людини, між іншим, націлена на формування здатності аналізувати та реагувати на ситуації, коли права людини опиняються під загрозою. У цьому плані освіта з прав людини є інструментом для організацій громадянського суспільства, правозахисних рухів та активістів у їх спроможності протестувати проти несправедливості, вимагати чесного суду або прозорості, інформувати широку громадськість про порушення прав людини тощо.

ПЕРЕГЛЯНУТА ЄВРОПЕЙСЬКА ХАРТІЯ ПРО УЧАСТЬ МОЛОДІ В МІСЦЕВОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ ЖИТТІ є особливим інструментом, що використовується для заохочення участі молоді на місцевому та регіональному рівнях. Хартія прийнята Конгресом місцевих та регіональних влад Ради Європи у травні 2003 року. У ній представлені конкретні ідеї та інструменти, що можуть бути використані у ситуації на місцях тими, хто залучений до процесів сприяння участі молоді – молодими людьми, молодіжними організаціями, місцевими органами влади тощо. Тим не менш Європейська хартія не пропонує готового шаблону для щоденного застосування, адже потреби молоді й обставини, різняться по всій Європі. Саме тому цю хартію варто розглядати не як інструкцію до дій щодо сприяння участі молоді у місцевому та регіональному житті, а як джерело рекомендацій та стимул для діяльності.

ПОРТФОЛІО МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ – інструмент самооцінки молодіжної роботи, заснований на цінностях, принципах та стандартах, на яких базується політика і діяльність Ради Європи у молодіжній сфері. Це інструмент функціональної оцінки, що включає 8 основних функцій і розглядає професійний профіль молодіжного працівника за трьома складовими: знання, навички, відношення.

ПРОЕКТ УЧАСТІ МОЛОДІ. Проект, який має дві рівнобіжні цілі: 1) підвищити участь молоді загалом, 2) досягти участі молоді у самому процесі реалізації проекту. Один із ключових моментів участі молоді у такому проекті полягає в тому, що він організовується для молоді, з молоддю та самою молоддю.

ПРИНЦИПИ УЧАСТІ МОЛОДІ. Основні принципи, якими забезпечується значуща та ефективна участь молоді. Такими є: фокусування на проблемі, яку слід вирішити; врахування можливостей молоді; забезпечення зв'язку молоді з іншими сегментами та інституціями суспільства.

РАДА ЄВРОПИ. Міжнародна організація, що об'єднує 47 держав-членів, охоплюючи практично весь європейський континент, і прагне розвивати спільні демократичні та правові засади, які базуються на Європейській конвенції з прав людини та інших відповідних документах щодо захисту осіб (усі країни-члени є учасниками Конвенції). Інституціями Ради Європи є: Комітет Міністрів, Генеральний Секретар, Парламентська Асамблея, Європейський суд з прав людини, Конгрес місцевих та регіональних влад Європи, Комісар з прав людини та Конференція міжнародних НУО. Забезпечення роботи організації здійснює Генеральний секретаріат, який складається з восьми Директоратів. Питаннями молодіжної політики займається Департамент молоді, який разом з Департаментом освіти перебуває у структурі Директорату з питань демократичного громадянства та участі Генерального директорату з питань демократії.

САМОСТІЙНІСТЬ (АВТОНОМІЯ) МОЛОДІ – підхід до формування молодіжної політики та роботи з молоддю, який передбачає визнання того, що молоді люди можуть самостійно приймати рі-

шення, котрі безпосередньо стосуються їх життя в громаді та певних аспектів приватного життя. Питання переходу до самостійного життя пов'язане з необхідністю створювати умови для соціального включення, громадської участі та здобуття необхідних компетенцій.

СОЦІАЛЬНЕ ВИКЛЮЧЕННЯ – процес, при якому люди не можуть у повній мірі брати участь у громадському житті через бідність, нестачу знань, неможливість отримати освіту, в результаті дискримінації, що веде до відчуження та ізоляції від соціуму.

СОЦІАЛЬНЕ ВКЛЮЧЕННЯ – підхід до вироблення соціальної і освітньої політики, застосування якого передбачає, що усі люди повинні мати рівний доступ до соціальних прав та можливостей участі. Це означає формування політики, яка б була доступною та зрозумілою для людей, без огляду на обставини, ідентичності чи стиль життя. З іншого боку, така політика передбачає розподіл ресурсів так, щоб у суспільстві було якнайменше обмежень та випадків маргіналізації. У контексті молодіжної політики і, зокрема, молодіжної роботи включення означає стратегію, базовану на переконанні, що молоді люди з обмеженими можливостями мають рівний доступ до соціальних прав та програм і можливостей, які існують у рамках молодіжної політики.

СПІВУПРАВЛІННЯ. Система спільного управління питаннями, що стосуються молоді, яка впроваджена в Молодіжному директораті Ради Європи, і полягає у спільному прийнятті рішень представниками молоді, молодіжних організацій та влади. Для ефективного співуправління створюється додатковий орган із представників молоді, який нарівні з владними інституціями залучається до прийняття ключових рішень у сфері молоді. У Раді Європи таким органом є Консультативна молодіжна рада.

СУБКУЛЬТУРА – спільнота молодих людей, що притримуються спільних для них, але відмінних від загальноприйнятих поглядів та стилю.

УЧАСТЬ МОЛОДІ – це активне залучення молодих людей до різних аспектів свого життя та життя громади. Може проявлятися в участі у процесах прийняття рішень, формування сфер політик, які стосуються молоді, самоврядування у навчальних закладах, спільному управлінні проектами, дозвіллям, додатковою освітою тощо. У контексті Переглянутої Європейської хартії про участь молоді в місцевому та регіональному житті участь молоді розглядається як право молодих людей бути включеними у громадське життя, право брати на себе відповідальність та обов'язки у повсякденному житті на місцевому рівні, а також право демократичними методами впливати на своє життя.

ФАКТОРИ АБСОЛЮТНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВИКЛЮЧЕННЯ – ситуація, в якій порушуються основоположні права людини, що призводить до виключення (наприклад, заборона вільно сповідувати релігію).

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ДФРР	Державний фонд регіонального розвитку
ГО	Громадська організація
ЄМФ	Європейський молодіжний фонд
ЄС	Європейський Союз
КМУ	Кабінет Міністрів України
КТКВК	код тимчасової класифікації видатків та кредитування
МОМ	міжнародна організація з міграції
НУО	недержавні установи і організації
ОТГ	об'єднана територіальна громад
ОДА	обласна державна адміністрація
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ПРООН	Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй

ДОДАТОК

ЗАКЛАДИ ТА ІНСТИТУТИ, ЩО ПРАЦЮЮТЬ З МОЛОДДЮ (СУБ'ЄКТИ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ)

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ	ЗАКЛАДИ	НАПРЯМИ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ
УСТАНОВИ ТА ЗАКЛАДИ		
Адміністрування (державні адміністрації)	<ul style="list-style-type: none"> • Консультативно-дорадчі органи: громадські ради, координаційні ради з питань молодіжної політики, координаційні ради з питань національно-патріотичного виховання молоді • Програми роботи з молоддю • Конкурс проектів громадських організацій, що працюють з молоддю • Молодіжне представництво: молодіжні ради, молодіжні колегії, студентські ради, парламенти 	<ul style="list-style-type: none"> • Координація взаємодії, визначення перспективних напрямів молодіжної роботи, розробка цільових програм; • розгляд актуальних молодіжних проблем та шляхів їх вирішення; • підтримка молодіжних ініціатив. • Організаційне та фінансове забезпечення молодіжної роботи • Організаційна та фінансова підтримка молодіжних ініціатив • Розгляд актуальних молодіжних проблем та шляхів їх вирішення; • лобювання молодіжних інтересів
Робота з молоддю	<ul style="list-style-type: none"> • Молодіжні центри • Центри роботи з дітьми та молоддю (клуби для дітей та молоді) за місцем проживання • Молодіжні центри праці 	<ul style="list-style-type: none"> • Проведення молодіжних заходів; • реалізація окремих напрямів роботи з молоддю (національно-патріотичне виховання, профорієнтаційна робота, неформальна освіта тощо) • Сприяння працевлаштуванню молоді
Фізкультура і спорт	<ul style="list-style-type: none"> • Дитячо-юнацькі спортивні школи • Фізкультурно-оздоровчі та спортивно-масові заклади: басейни, стадіони, спортивні майданчики, тенісні корти, футбольні поля, спортивні зали, приміщення для фізкультурно-оздоровчих занять, спортивні бази, льодові стадіони, стрілецькі тири 	<ul style="list-style-type: none"> • Фізичний розвиток, здоровий спосіб життя

Культура	<p>Мережа закладів культури:</p> <ul style="list-style-type: none"> • музичні школи, художні школи, школи мистецтв, клуби за інтересами, будинки культури; • публічні бібліотеки; • кінотеатри; • театри; • місця масового відпочинку: парки культури та відпочинку 	<ul style="list-style-type: none"> • Підтримка творчо обдарованої молоді, розвиток творчих здібностей молоді; • інформаційна підтримка, молодіжні заходи; • проведення змістовного дозвілля
Освіта	<ul style="list-style-type: none"> • Навчальні заклади: загальноосвітні школи, ПТНЗ, ЗВО • Заклади позашкільної освіти: Центри дитячої та юнацької творчості, гуртки, юнацькі хореографічні школи, станції юних техніків, спортивні школи комунальної форми власності 	<ul style="list-style-type: none"> • Навчання, виховання • Підтримка творчо обдарованої молоді, розвиток творчих здібностей молоді
Соціальний захист	<ul style="list-style-type: none"> • Центри зайнятості • Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді • Служба у справах дітей 	<ul style="list-style-type: none"> • Профорієнтаційна робота, працевлаштування • Юридичне консультування, психологічне консультування, інформаційні послуги, гуманітарна допомога / благодійні заходи, групи взаємодопомоги, групові консультації, тематичні інформаційні заходи та тренінги для молоді • Лекції щодо здорового способу життя, профілактика негативних явищ та правових порушень серед підлітків

ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Організації громадського суспільства	<ul style="list-style-type: none"> • Благодійні фонди, громадські організації, молодіжні та дитячі громадські організації 	<ul style="list-style-type: none"> • Благодійна допомога, соціальні проекти, молодіжні заходи різного спрямування, національно-патріотичне виховання, профілактика негативних явищ серед молоді, розвиток громадської активності молоді, волонтерського руху, підтримка творчо обдарованої молоді, розвиток творчих здібностей молоді, освітні заходи (тренінги, семінари, навчання) • Неформальна освіта, проведення молодіжних заходів, інформаційно-просвітницькі заходи, благодійні акції, соціальні проекти, надання допомоги соціально незахищеним категоріям молоді, національно-патріотичне виховання, організація змістовного дозвілля молоді та оздоровчих таборів
Релігійні громади		

Засоби масової інформації	<ul style="list-style-type: none"> • Центральні / регіональні газети • Центральні / регіональні програми телебачення • Центральні / регіональні радіопрограми • Інтернет 	<ul style="list-style-type: none"> • Інформування населення щодо молодіжної роботи, розміщення соціальної реклами, запис молодіжних телепрограм, проведення тренінгів, проведення тематичних інформаційних кампаній, пропаганда у молодіжному середовищі здорового способу життя і патріотизму, висвітлення молодіжних здобутків • Спілкування у соцмережах, отримання інформації
Бізнес-структури		<ul style="list-style-type: none"> • Спонсорська та благодійна підтримка, проведення заходів для молоді, неформальна освіта молоді з питань підприємницької діяльності, підтримка молоді та наставництво над нею

